

Miskolci Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

***Az erőszakos szexuális bűncselekmények szabályozása
Ma és holnap?***

*„Nem mertem elmondani senkinek...
Aztán mégis megtettem...
Nagyon nehéz volt...
Mintha újra átélném az egészet...”
(Éva 20 éves, szexuális erőszak áldozata)*

Készítette: Nagy Alexandra J 501
F68TSW

Konzulens: Dr. Sántha Ferenc
egyetemi docens

Miskolc, 2014

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	3
II. A szexuális erőszak fogalma, jellegzetességei, hatása az áldozatokra	5
III. Történeti pillanatkép, avagy a múlt kritikája	8
IV. A hatályos szabályozás, avagy az új Btk.	12
IV.1. Szexuális kényszerítés.....	14
IV.2. Szexuális erőszak	25
V. Nemzetközi kitekintés	34
V.1. Nemzetközi dokumentumok	34
V.2. Európai kódexek	36
VI. „De lege ferenda” javaslatok és összegzés.....	39
VII. Irodalomjegyzék	43

*„Ő minden alkalom után azt mondta nekem,
ha elmondom valakinek, elvágja a torkomat.”
(Lilla, 13 éves, szexuális erőszak áldozata)¹*

I. Bevezetés

A dolgozatom témája az erőszakos nemi bűncselekmények, vagyis a 2012. évi C. törvény XIX. fejezetében (A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények) a 196. és 197. § alatt szabályozott, szexuális kényszerítés és szexuális erőszak elnevezésű deliktumok.

E bűncselekmények „társadalomra kiemelt veszélyességét”² tükrözi egyrészt a Büntető Törvénykönyvön belüli rendszertani elhelyezésük, másrészt a hozzájuk kapcsolt büntetési tételek, továbbá, hogy a szexualitás, mint az emberi és társadalmi létezéshez nagyon szorosan kapcsolódó jelenség mindig is szigorú szabályozások tárgya volt.²

A nemi bűncselekményekkel kapcsolatos büntetőjogi szabályozás változását mindenkor az uralkodó közfelfogás, a társadalom erkölcsi viszonyainak általános helyzete és a hivatalos ideológia határozta meg.⁴ A nemiséggel kapcsolatos jogi szabályozás a kezdetektől fogva szinte kizárólag a büntetőjog területén található. Az állam legradikálisabb eszköze a büntetőjog az erőszakos nemi bűncselekményekkel szembeni szigorú fellépésével azon egyén szexuális szabadságát fogja vissza, aki egy másik egyén szexuális szabadságának lényeges elemét, e körben hozott szabad döntési jogát korlátozza. A jog tehát e bűncselekmények üldözésével vonja védelme alá azt, akit akarata ellenére kényszerítenek valamilyen nemi kapcsolatra.⁵

Az erőszakos nemi deliktumok az összes ismertté vált bűncselekmények körében egy csekély hányadot foglalnak el, mégis kiemelt figyelmet érdemelnek, hiszen a nemi élet szabadsága a nemek egyenjogúságán alapuló, feltétlen érvényesülést igénylő emberi jog. A nemi szabadság elleni támadás elkövetése pedig hatással lehet - és jellemzően hatással is van - a passzív alanyok egész jövőbeli életére, súlyos pszichés zavarokat, a sértett traumatizációját idézheti

¹A fejezetek elején szexuális erőszak áldozataitól származó idézeteket tüntettem fel. Az idézetekben foglaltakról az áldozatokkal való személyes elbeszélgetés útján, illetve bírósági jegyzőkönyvekből értesültem.

²Kovács Gyula: Az erőszakos közösülés bizonyítási problémái az 1997. évi LXXIII. törvény módosítását követően. Belügyi Szemle, 2000/4-5. 43. o.

³u. o.

⁴Mezei Barna: Büntetőjog és szexualitás Magyarországon. Rubicon, 1998/6. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/buntetojog_es_szexualitas_magyarorszagon_a_nemi_buncselekmények_megitelesenek_valtozasai_16_19_szaza/ (2014.09.30)

⁵Kovács Virág: A szexuális szabadság jogi megközelítésének problémái. Jogtudományi Közlöny, 2003. július-augusztus 32-34. o.

elő. Különösen igaz ez a gyermekkorúak és a kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek esetén, ezért a jogalkotó feladata az, hogy fokozottabb védelmet biztosítson számukra.

Dolgozatomban annak bemutatására törekszem, hogy milyen tényállásokkal és hogyan véd a jogalkotó az erőszakos szexuális deliktumokkal szemben. Szeretném már a dolgozatom elején rögzíteni, hogy nem célom a szabályoz minden részletének kimerítő elemzése.

Egy rövid kitekintés után a hatályos tényállásokat górcső alá véve elsősorban azon kérdésekre, tényállási elemekre fókuszálok, amelyek a korábbi Btk.- hoz képest újnak tekinthetők, vagy lényeges változáson mentek át. Vizsgálom ennek okait és azt, hogy a korábbi szabályozási problémákat az új vagy változó szabályok miként oldották meg. Dolgozatomban kitérek arra is, hogy ezek az új szabályok a jövőben véleményem szerint milyen további kérdéseket vethetnek fel. Ezen kérdéseket külön fejezetben, részleteiben is vizsgálom, azokhoz megoldási javaslatokat kapcsolok. A dolgozatomban röviden foglalkozok a téma szempontjából jelentős nemzetközi dokumentumokkal, illetve néhány európai állam büntető kódexét elemezve vizsgálom, hogy a magyar szabályozás mennyiben felel meg az európai mintáknak.

*„Nem mertem elmondani.
Féltem, majd engem hibáztatnak helyette.”
(Kitti, 23 éves)*

II. A szexuális erőszak fogalma, jellegzetességei, hatása az áldozatokra

Szexuális erőszakról beszélünk, ha valakit erőszakkal, kényszerrel, manipulációval vagy visszaélve beleegyezésre nem képes állapotával, bármilyen általa nem akart szexuális cselekvésbe vonnak.

Szexuális erőszak mindenkit érhet, nemtől, kortól, nemzeti stb. hovatartozástól függetlenül. Ugyanakkor statisztikai adatok támasztják alá, hogy a szexuális erőszak elkövetői az esetek közel teljes körében (95-98%) férfiak, s az áldozatok többnyire (85%) nők és gyermekek. „Ez nem véletlen, és nem csupán a férfiak és nők, illetve gyermekek közötti fizikai erőkülönbségből leli magyarázatát.”⁶ A szexuális erőszak elsősorban a nemek hatalmi egyenlőtlenségét tükrözi, amivel szemben számos nemzetközi egyezmény, illetve egyéb nemzetközi dokumentum fellépni kíván.⁷

Az elkövetők korcsoportját vizsgálva megállapítható, hogy az erőszakos nemi deliktumok zömét a 25–59 éves korosztály valósítja meg. A bűnelkövetők előéletét górcső alá véve az tapasztalható, hogy e bűncselekmények elkövetőinek többsége büntetlen előéletű. A bűnelkövetők és a sértettek egymáshoz való viszonyát vizsgálva pedig az állapítható meg, hogy az ismertté vált szexuális bűncselekmények kétharmadát Magyarországon olyan emberek követik el, akiket az áldozat személyesen ismer.⁸ A támadók leggyakrabban az áldozatok házastársai, partnerei, barátai, munkatársai, illetve korábbi házastársai vagy partnerei.⁹

A szexuális erőszak áldozatai gyakran nem beszélnek arról, ami velük történt. Nem tesznek feljelentést. Az Országos Kriminológiai Intézet egy kutatása szerint átlagosan minden száz esetből maximum négy kerül a rendőrségre. Egyértelmű jelzések igazolják azt, hogy a

⁶Betlen Anna - Pap Enikő: Módszertani ajánlások a szexuális erőszak áldozataival foglalkozó szakemberek számára 6-7. o. http://mona-alapitvany.hu/wp-content/uploads/2012/12/KERET_Modszer_tani_ajanlasok.pdf (2014.08.20.)

⁷Pl.: Az Európa Tanács CETS n° 210 sz. egyezménye a nők elleni erőszak, illetve a párkapcsolati erőszak minden formája elleni hatékony fellépésről; A Miniszterek Bizottságának R (2002) 5. sz. ajánlása a tagállamok felé a nőknek az erőszakkal szembeni védelméről;

Az Európai Bizottság 2010-2015.-re szóló nők és férfiak közötti egyenlőségre vonatkozó stratégiája stb.

⁸Kovács Gyula: Az erőszakos közöszlész a számok tükrében. Magyar Bűnűldöz, 2011/3- 4. 45-47. o.

⁹Virág György: A szexuális erőszak áldozatai a társadalomban és a büntetőeljárásban. Belügyi Szemle, 1998/3 39–50. o.

gyermek sérélmére elkövetett szexuális cselekmények többségéről nem értesül senki.¹⁰ A hallgatás oka között szerepel, hogy az áldozatok szégyenkeznek a történetek miatt, félnek attól, hogy esetleg őket fogják hibáztatni azért, amit elszenvedtek és így a fájdalom és szégyen mellett még a társadalom stigmatizációjával is szembe kell nézniük. Éppen ezért a bűncselekménycsoportra nagyfokú látencia jellemző.¹¹

Számos egyéni eltérés figyelhető meg abban, hogy az áldozat hogyan reagál a szexuális erőszakra. Az egyik rögtön megosztja valakivel, ami történt, más akár éveket is vár, míg elmondja, mit élt meg, de van, aki végleg a hallgatásba menekül. El kell fogadni az áldozat döntését, hiszen mindenki másképpen küzd meg a traumatikus élménnyel.

Szinte valamennyi áldozatnál megfigyelhetők azonban tipikusan jelentkező érzelmi, fiziológiai, pszichés és viselkedési változások, tünetek, illetve a trauma feldolgozásának következő fázisai:¹²

1. Az éles fázis

Ez a fázis közvetlenül az esemény utáni pillanattól kezdve pár napig, hétig, vagy maximum hónapig tart. Ekkor többféle reakciója lehet az áldozatnak, így például: erős érzelmi kitörések, zavarodottság, aggodalom, a mindennapi feladatok ellátása is hatalmas gond lehet, tájékozódási zavar, rossz közérzet és erős sokk-hatás.

2. A kifelé tartó fázis

Ez alatt a fázis alatt az áldozat folytatja mindennapos tevékenységeit. Már kifelé kevés dolog látszik, az érzelmek sokkal inkább belül kavarnak.

3. Az emlék fázis

Ekkor az áldozat már elfogadja, hogy élete része lett a nemi erőszak. Megpróbál azzal együtt élni és egyre jobb közérzettel bír. Az áldozatok közül nem mindannyian érik el ezt a fázist, vagy csak nagyon sok idő elteltével.

Az érzelmi tünetek jellemzően a következők:¹³

- egyrészt büntudat, szégyen, önhibáztatás, szorongás, másrészt félelem, bizalmatlanság, szomorúság, elszigetelődés, harag, düh.

¹⁰Schultz, L. G. - Jones, P.: Sexual Abuse of Children: Issues for Social Service and Health Professionals. Child Welfare, March/April 1983.p. 99-108.

¹¹WORLD REPORT ON VIOLENCE AND HEALTH chapter 6 Sexual violence 150. o. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap6.pdf (2014.08.10.)

¹²Élet nemi erőszak után http://www.kamaszpanasz.hu/hirek/szex/849/elet_nemi_eroszak_utan (2014.08.25.)

¹³Betlen - Pap: i.m. 6-7. o.

Mit figyelhet meg az orvos/pszichológus?

- depresszió, koncentrációs nehézségek, táplálkozási zavarok, szerhasználat, szerfüggőség, kóros félelmek, bezárkózás, önvészélyeztető magatartások, alacsony önértékelés, önkárosítás.

Mi az, amit akár a laikus környezet is első látásra észrevehet?

- evési, alvási szokások változása, hízás, fogyás, alvászavarok, öltözködési szokások megváltozása; merev, sematikus viselkedésminták; külsérelmi nyomok, védekező testtartás, regresszió, megjelennek korábbi, már "kinőtt" magatartások; tanulmányi eredmény romlása, iskolakerülés (fiatalkorúak esetén).

„A gyermekben a rájuk kényszerített korai, ismeretlen szexualitás nagyfokú agressziót eredményez, amit félelmük, szorongásuk legátol.”¹⁴ A történetek nagyban rányomják a bélyeget jövőbeli szexuális és érzelmi életükre, partnerkapcsolataikra, akár lehetetlenné is tehetik a normális párkapcsolat megteremtését.

A szexuális abúzust elszenvedő gyermekkorúak rajzaiban megjelenhetnek azok a szimbólumok, amelyek megerősíthetik a bántalmazás tényét. A kutatások alapján erős lehet a gyanú akkor, amikor a gyerekek rajzaikon erőteljesen hangsúlyozzák a genitáliákat, illetve intim testrészeket rajzolnak. Az is gyakori, hogy az önábrázolás szétesik, a szexuális abúzust elszenvedő gyermek nem képes egységként lerajzolni magát.¹⁵

Ami biztos, hogy az erőszakos nemi bűncselekményeknek nyoma marad, egy egész életen át elkíséri a bűncselekmény elszenvedőjét, éppen ezért fontos a büntetőjogi védelem. A jogalkotó ezzel tisztában van, hiszen valamennyi korban és társadalomban szankcionálta és szankcionálja az erőszakos nemi deliktumokat. De hogyan, milyen módon teszi ezt meg? Megfelelő-e ez a szabályozás? A továbbiakban ennek bemutatására törekszem.

¹⁴Kovács Enikő: A szexuális bűncselekmények gyermekkorú áldozatainak pszichológiai vizsgálata. Belügyi Szemle, 1997. 45. évf. 10. szám 62. o.

¹⁵Kassai Tini: Amikor sír a rajz. <http://www.life.hu/drlife/20120514-amikor-sir-a-rajz-szexualisan-bantalmazott-gyermekek-rajzai.html> (2014.06.13.)

*„Nem hittem el, hogy ez velem is megtörténhet.
Aztán mégis megtörtént.”
(Rebeka, 25 éves)*

III. Történeti pillanatkép, avagy a régi Btk. szabályozásának problémái

A 2013. június 30-ig hatályos Büntető Törvénykönyv az erőszakos nemi bűncselekmények körében két tényállást, - az erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak elnevezésű deliktumokat - szabályozott. E deliktumokra vonatkozó részletes szabályokat tudottnak veszem, és csak kritikai szempontból vizsgálom azokat.

A magyar büntetőjogi szabályozás 1878 és 2012 között a közösülés és a fajtalanság fogalompárosának talaján állt. A szexuális magatartások e megkülönböztetése egyértelműen erkölcsi megfontolásokon alapult, és idővel számos okból nem volt már fenntartható.¹⁶

1. A közösülés (mint az erőszakos közösülés kétfázisú elkövetési magatartásának célcselekménye) fogalmának problematikája:

A közösülést a mai napig nem definiálja a jogalkotó, holott a bírói gyakorlat azt a hétköznapi jelentésétől eltérő értelemben használja, ráadásul teszi ezt az elkövető terhére, s nem biztos, hogy ez összeegyeztethető a nullum crimen sine lege scripta elvével, amely a szokásjognak, a bírói jognak az elkövető terhére való alkalmazását tiltja.¹⁷

Pauler Tivadar szerint a közösülésnek élettani értelemben történő bekövetkezését a büntetőjogi felelősség megállapítása szempontjából nem lehet megkövetelni. Az 1961. évi V. törvény miniszteri indoklása a következőképpen fogalmaz: „a cselekmény megvalósulásához elegendő, ha a férfi merevvé vált nemi szerve a nő nemi szervével külsőleg érintkezésbe jut.” Schultheisz Emil véleménye viszont az, hogy: „Nem egyeztethető össze a törvényesség szempontjaival, hogy a büntetőjog olyan magatartást is, amely nem szerves része, fogalmi sajátossága a közösülés biológiai folyamatának, a közösülés fogalma alá vonjon.”¹⁸ Szerinte legalább részbeni behatolás szükséges. Merényi Kálmán Schultheisz álláspontját követve rögzíti, hogy „amennyiben a passzív alany fejletlen leánygyermek vagy a behatolás egyéb fejlődési rendellenesség miatt ab ovo lehetetlen, a bejezettséghez elegendő a közösülésre

¹⁶Szomora Zsolt: Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. Fejezetéhez. Magyar Jog, 2013.60. évf. 11. szám 650. o. Továbbiakban: Szomora: Megjegyzések

¹⁷Nagy Ferenc - Szomora Zsolt: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. Fejezet) de lege ferenda I-II. rész. Büntetőjogi Kodifikáció, 2004. évi 1. és 2. szám. 17. o.

¹⁸Schultheisz Emil: A nemi erkölcs elleni bűntettek de lege lata. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1966. 45. o.

irányuló szándék mellett a külső nemi szervek érintkezése. Miden más esetben a befejezettséghez szükséges a hímtag legalább részbeni behatolása a nő nemi szervébe.¹⁹

Angyal Pál pedig a következőket írta 1937-es könyvében: „Hazai irodalmunkban is uralkodó nézet, hogy nemi közösülésen minden oly cselekmény értendő, amelynek során a férfi nemi szerve a nő nemi szervével érintkezésbe jut”.²⁰ Hozzáteszi továbbá, hogy mindennek „koitalás” céljából kell történnie.

Az előbbiekre figyelemmel tehát el kell különíteni a következő fogalmakat:

1. Élettani értelemben vett közösülés /coitus/: a nemi szervek nemzésre alkalmas, magömlést kiváltó egyesülése.
2. Köznapi értelemben vett közösülés: a hímvessző behatolása a hüvelybe, magömlés nélkül.
3. Büntetőjogi értelemben vett közösülés: a nemi szervek érintkezése a köznapi közösülésre irányuló szándékkal.²¹

A közösülés büntetőjogi fogalmának jellemzői tehát a következők:

1. kizárólag heteroszexuális közösülést jelent;
2. objektív oldalon eltér a közösülés élettani értelmétől, amely megköveteli a hüvelybe való behatolást;
3. szubjektív oldalon megköveteli a hüvelybe való tényleges behatolás szándékát.²²

Mint látható a tényállás megállapításához elengedhetetlen, hogy az elkövető szándéka élettani értelemben vett közösülésre irányuljon, ugyanis ennek hiányában a nemi szervek összedörzsölése fajtalanúság lesz.

A közösülés fogalma tehát mást jelent objektív oldalon, az elkövetési magatartás szemszögéből, és mást szubjektív oldalon, az elkövetői tudattartalom szempontjából, ahol mégiscsak szerephez jut az élettani értelemben vett közösülés.

Probléma az is, hogy a közösülés, mint kizárólagosan különböző nemű személyek közötti magatartás kiemelésére nincs szükség a szabályozás kapcsán.

¹⁹Merényi Kálmán: A szexuális erőszak. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1987. 31, 33-34. o.

²⁰Angyal Pál: A szemérem elleni büntettek és vétségek. Attila Nyomda Rt., Bp. 1937. 43. o.

²¹Tóth Áron László: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények hatályos szabályozásával kapcsolatos néhány problémáról. Iustum Aequum Salutare III. 2007/4. 237. o.

²²Szomora Zsolt: A nemi bűncselekmények egyes dogmatikai alapkérdéseiről. Doktori értekezés. SZTE ÁJK, 2008. 181.o. Továbbiakban: Szomora: Értekezés

2. A fajtalanság (mint a szemérem elleni erőszak elkövetési magatartásának központi eleme) fogalmának problematikája:

a) A fajtalanság fogalmát a közösülés fogalmával ellentétben definiálta a jogalkotó az értelmező rendelkezések között, de annak alapja szintén a definiálatlan közösülés fogalom volt („fajtalanság: a közösülés kivételével minden súlyosan szeméremsértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére vagy kielégítésére szolgál.”)²⁴

A fajtalanság fogalmi elemei tehát egyrészt (a) - objektív oldalon - a súlyosan szeméremsértő jelleg, másrészt (b) - szubjektív oldalon - a nemi vágy általi motiváltság,²⁵ vagyis, hogy a tettetést az a cél vezeti, hogy a saját, a sértett vagy egy harmadik személy nemi vágyát felkeltse, fokozza, vagy kielégítse.

(a) Az irányadó meghatározások szerint súlyosan szeméremsértő a cselekmény, ha a társadalom tagjainak nemi vonatkozású erkölcsi érzését sérti, ha a társadalomban uralkodó erkölcsi elvekkel ellentétes, sérti a nemi kapcsolatok vonatkozásában kialakult normákat, szokásokat.

(b) Szexuális indíttatás, motívum hiányában nem beszélhetünk fajtalanságról. A bosszúból, kitolásból, megfélemlítésből, megszegyenítés végett elkövetett cselekmények nem minősülnek fajtalanságnak. Ha azonban az előbbi célok mellett jelen van a szexuális motiváltság, vagyis a motívumok összekapcsolódásáról van szó, a szemérem elleni erőszak megállapítható.²⁶

A fajtalanság fogalmával az volt a probléma, hogy a fogalom nagyon régies, a köznyelvből teljesen kikopott, nem kellően meghatározott fogalom, mely nem alkalmas az ember szexuális magatartásának értékítélettől mentes megragadására. A fajtalansághoz ugyanis a köznyelvben negatív értékítélet kapcsolódik, bizonyos értelmezés szerint csak egyes, a „normálistól eltérő” magatartásokat jelenti.²⁷

A terminológia létjogosultsága tehát megkérdőjelezhető, hiszen konszenzuális szexuális kapcsolatban teljesen elfogadott magatartásformákat bélyegez meg. A probléma feloldására tehát egy semleges, modern fogalom vált szükségessé.

²⁴1978. évi IV. törvény 210/A. § (2) bek.

²⁵Horváth Tibor – Kereszty Béla – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Vida Mihály: A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó, Bp. 1999. 278. o.

²⁶EBH 2004.1105.

²⁷Magyar Büntetőjog: Kommentár a gyakorlat számára. Harmadik kiadás I. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (szerk: Kónya István) 683. o. Továbbiakban: Btk. Kommentár szerk. Kónya

3. Szükséges volt-e az erőszakos közöszülés és a szemérem elleni erőszak külön tényállásban való szabályozása?

Az ez ellen szóló érv volt, hogy minden tényállási elemük azonos volt a fajtalanság és a közöszülés kivételével. Ráadásul a két tényállás egyesítésével kiküszöbölhető az a megközelítés is, hogy a szemérem elleni erőszak az erőszakos közöszülésbe, mint súlyosabb bűncselekménybe beleolvad. Hiszen - a hagyománytisztelet, mint indok kivételével - miért esne súlyosabb megítélés alá a közöszülés, mint a fajtalanság, azonos védett jogi tárgy, alanyok és passzív alanyok, elkövetési magatartások, minősített esetek és – ami talán a legfontosabb – azonos büntetési tételek mellett? A külön történő szabályozás csak addig volt indokolt, amíg a szemérem elleni erőszak büntetési tétele alacsonyabb volt, és amíg létezett a természet elleni erőszakos fajtalanság tényállása.²⁸

4. A 2013. június 30-ig hatályos Btk. 210. §-a megdönthetetlen vélelmet (praesumptio iuris et de iure) állított fel arra nézve, hogy *a 12. életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni.*

Kérdésként merült fel, hogy szükséges volt-e egyáltalán erre a megdönthetetlen vélelemre, vagy a jogalkotó másképp is biztosíthatta volna a 12. életévüket be nem töltött személyek fokozott büntetőjogi védelmét?

²⁸A két külön tényállásban történő szabályozásból eredő gyakorlati problémákkal kapcsolatban lásd Nagy - Szomora: i.m. 18. o. és BH 2004.42.

*„Azt hittem csak viccel.
Hát nem vicc volt.”
(Erika, 17 éves)*

IV. A hatályos szabályozás, avagy az új Btk.

Ahogy a dolgozatom elején is rögzítettem, a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs azon jogi tárgyak közé tartoznak, amelyeket a jogalkotó minden korszakban valamilyen szintű védelembe vont. Szexuális bűncselekmények mindig voltak és lesznek a büntetőjogban, tekintettel arra, hogy igen súlyos deliktumokról van szó. A büntetőjogi szabályok azonban függenek a társadalom aktuális értékítéletétől is, így mind tartalmukban, mind a szabályozás nyelvezetében folyamatos változásokon mennek át.²⁹

A nemi bűncselekmények újraszabályozása már régóta időszerű volt, hiszen az 1978. évi Btk. a szabályozás struktúráját és terminológiáját a Csemegi Kódextől vette át, és a rendszerváltozás után jelentkező szemléletbeli változások a régi szabályozási szerkezetbe koherensen már nem voltak beilleszthetők.

A 19. század vége óta mind a szexualitásról alkotott társadalmi felfogás, mind pedig a törvényi szabályozás alapjai, jogtárgyszemlélete lényegesen megváltoztak.

A régi Btk. szerinti nemi erkölcs elleni bűncselekmények jogi tárgya - maga a nemi erkölcs - a szakirodalom számos képviselője szerint nehezen meghatározható volt. A nemi erkölcs elleni bűncselekmények megnevezés felett mondhatni már eljárt az idő. A hangsúlyt ennek megfelelően inkább az egyénre, az egyén szexuális integritására és önrendelkezésére kellett helyezni. Ezt a felismerést követve a legtöbb európai ország jogi terminológiájából már eltűnt a nemi erkölcs elleni bűncselekmények megjelölés.³⁰ Így például Németországban „A szexuális önrendelkezés elleni bűncselekmények”,³¹ Svájcban „A szexuális integritás elleni bűncselekmények”,³² Ausztriában „A szexuális integritás és önrendelkezés elleni bűncselekmények”,³³ Franciaországban a „Szexuális támadások”³⁴ kategóriák használatosak.

²⁹Gál István László: A szexuális bűncselekmények az új magyar büntetőjogban. Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére. Debrecen, 2014. 115. o.

²⁹Szomora Zsolt: Néhány gondolat a nemi erkölcs elleni bűncselekmények szabályozása kapcsán. Keresztmetszet, Tanulmányok fiatal büntetőjogászok tollából (szerk.: Karsai Krisztina) Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2005. 197. o. Továbbiakban: Szomora: Néhány gondolat

³¹„Straftaten gegen die sexuelle Selbstbestimmung” /Criminal Code of the Federal Republic of Germany German version

³²„Strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität” /Criminal Code of the Swiss Confederation German version

³³„Strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität und Selbstbestimmung /Criminal Code of the Republic of Austria - German version

³⁴Criminal Code of the French Republic - English version

A 2013. július 1-jével hatályba lépett magyar Btk. az európai mintákhoz hasonlóan szabályoz és kategorizál. „A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények” fejezet címe a régi Btk. vonatkozó címénél jobban kifejezi a fejezetben foglalt tényállások által védett jogi tárgyakat, hiszen nem a nemi erkölcs védelme az elsődleges és egyetlen védett jogi tárgy, hanem a nemi integritás, nemi önrendelkezés, nemi szabadság védelme is. Előbbi a „köz” érdekét tartja elsődlegesen szem előtt, utóbbi a „magánszférára” koncentrálnak.³⁵ Az új Btk. egyik legfontosabb üzenete az, hogy meg kell védeni az egyén testi és szexuális integritását.

Ahogy a régi szabályozás kritikájánál is rögzítettem, az új Btk. hatálybalépéséig alkalmazott közösülés-fajtalanság fogalompárosa sem volt már fenntartható. Helyette egy egységes, semleges fogalom bevezetése vált szükségessé. Ezt a funkciót pedig az új Btk. 459. §-ának (1) bekezdésének 27. pontjában definiált szexuális cselekmény tölti be 2013. július 1. napjától. „Szexuális cselekmény a közösülés és minden súlyosan szeméremsértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul.”

Ahogy a fenti fogalomból is kitűnik szexuális cselekmény a közösülés mellett minden olyan szexuális magatartás, amely köznapi szóhasználat mellett fajtalanságnak minősül. Míg korábban fajtalanság csak a közösüléstől különböző magatartás lehetett, az új fogalomba beépült a közösülés, az a szexuális cselekmény egyik törvényi példajaként jelenik meg.

Az új Btk. szerint a szexuális cselekmény már nem az a súlyosan szeméremsértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére vagy kielégítésére szolgál, - korábbi fajtalanság fogalom - hanem az, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére irányul vagy arra alkalmas. Ez a változtatás pedig jelentőséggel bír. A jogalkotó azzal, hogy a definícióba felvette az „alkalmas” kitételt lehetővé tette, hogy olyan cselekmények is a vonatkozó tényállások keretébe legyenek vonhatók, amelyek korábban nem voltak az erőszakos nemi cselekmények körében értékelhetők. A nemi vágy felkeltésére, kielégítésére jellemzően alkalmas magatartások tehát akkor is minősíthetők szexuális cselekménynek és így nemi bűncselekménynek, ha ténylegesen nem a szexuális kielégülést célozzák. A jogalkotó a fogalomból nem iktatta ki a nemi vágyat, nem objektivizálta³⁶ a szexuális cselekmény fogalmát, (de mindenesetre lépést tett efelé) ezért maradnak olyan magatartások, amelyek a szexuális szférát sértik, de a szexuális cselekmény fogalmi körén kívül esnek.

³⁵A 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása 482. o. Továbbiakban: Btk. Indokolása

³⁶Szomora: Megjegyzések: 651. o.

A szabályozáson való változást, változtatást indokolta a különböző nemzetközi dokumentumokból³⁷ következő jogharmonizációs, és ebből fakadó jogalkotási kötelezettség teljesítése is, amely szükségessé tette a nemi bűncselekmények újrakodifikálását. E dokumentumok alapjaiban határozták meg a tényállások szerkezetét és tartalmát, amelyekben emiatt jelentős változtatások voltak szükségesek. A régi Btk.-beli tényállások fogalmi rendszerébe és tartalmába a vonatkozó nemzetközi dokumentumokban szereplő magatartások nem voltak maradéktalanul beilleszthetők,³⁸ ezért átalakult a szexuális bűncselekmények szövegezése, az új Btk-ba már új tényállásokat is beiktatott a jogalkotó, szigorodtak a büntetési tételek, illetve több büntett esetben is megszűnt a magánindítványhoz kötöttség a nemzetközi elvárásoknak való minél teljesebb megfelelés érdekében.

Az új Btk. vonatkozó fejezete figyelemmel van azon nemzetközi elvárásra és társadalmi igényre, miszerint kiemelten kell védeni az ilyen jellegű bűncselekmények esetén (is) a tizenhét éven aluli személyeket. Erre tekintettel például minősített esetként határozza meg a törvény a tizenhét éven aluli sérelmére elkövetett szexuális erőszakot,³⁹ továbbá az 52. § (3) bekezdés új rendelkezésként lehetővé teszi a nemi szabadság elleni bűncselekmény elkövetőjének az eltávolítását olyan foglalkozás gyakorlásától vagy egyéb tevékenységtől, amelynek keretében a gyermekkorú vagy fiatalkorú személy nevelését, felügyeletét, gondozását, gyógykezelését végzi, illetve gyermekkorú vagy fiatalkorú személlyel egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyban áll. Ezt a 2011/93/EU irányelv 10. cikke írja elő, amelynek célja a gyermek-és a fiatalkorú személyek fokozottabb védelme. A hatályos Btk. az alábbi erőszakos nemi deliktumokat szabályozza:

IV. 1. A szexuális kényszerítés (Btk. 196. §)

A régi Btk. alapján az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak akkor volt büntetendő, ha a közösülésre vagy fajtalanúságra kényszerítés erőszakkal, vagy az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel, vagyis „kvalifikált” fenyegetéssel valósult meg.

A korábbi joggyakorlat tehát a sértett nem önkéntes beleegyezésével, ám mégsem „kvalifikált” fenyegetés hatására megvalósuló szexuális aktust kényszerítésnek minősítette. Az új törvénykönyv ezen változtatva szexuális kényszerítésként súlyosabb büntetéssel rendeli

³⁷Ezek bemutatását lásd a tényállások elemzésénél, illetve a V. 1. alfejezetben.

³⁸Btk. Indokolása 482-483. o.

³⁹Btk. Indokolása 483. o.

büntetni az ún. „nemi zsarolást”, mint a kényszerítés speciális esetét. Ebből is következik, hogy a kényszerítés csak akaratot hajlító - vagyis vis compulsiva - lehet.

Ezzel elmozdul a szabályozás a hazai és külföldi női jogvédő szervezetek, testületek (pl. a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöbölésével foglalkozó CEDAW Bizottság ajánlása) által is kívánt irányba.⁴⁰

Az új tényállás megalkotásának indoka még, hogy a 2011/93/EU irányelv (amelynek átültetési határideje 2013. december 18. volt) 3. cikk (5) bekezdés iii. pontja, illetve (6) bekezdése, továbbá a Lanzarote Egyezmény (amelyet Magyarország 2010. november 29-én aláírt) 18. cikk (1) bekezdés b) pontja büntetendőnek nyilvánítja:⁴¹

- a gyermekkel (tizennyolcadik életévét be nem töltött személlyel) folytatott szexuális tevékenységet, amennyiben ahhoz kényszert, erőszakot vagy fenyegetést alkalmaznak;
- a gyermeknek valamely harmadik féllel folytatott szexuális tevékenységre késztetését kényszer, erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával.

A 2011/93/EU irányelv meghatározza a büntetési tétel felső határának legalacsonyabb mértékét, illetve a beleegyezési korhatárt el nem érő személyek sérelmére történő elkövetést szigorúbb megítélés alá is helyezi, erre figyelemmel a törvény szerint minősített esetet jelent a tizennyolcadik, illetve tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett szexuális kényszerítés. További minősített eset - a szexuális erőszakhoz hasonlóan - az ún. kapcsolati viszonyban történő elkövetés (részletesen lásd később).

Mivel a szexuális cselekmény végzésére vagy annak eltűrésére való kényszerítés felölel minden olyan magatartást, amikor a sértett nem önként és szabadon adja a beleegyezését a szexuális cselekményhez, hanem valamilyen kényszer hatására, ez a tényállás alkalmas lehet a CAHVIO Egyezmény rendelkezéseinek átültetésére, ezen egyezmény ugyanis a beleegyezés hiányát írja elő tényállási elemként.⁴²

1. *A bűncselekmény jogi tárgya* a nemi szabadság, a szexuális önrendelkezés.

A szexuális önrendelkezés sérelméről lényegében akkor beszélhetünk, ha az egyént akarata ellenére, vagy azzal ellentétesen vonják be nemi cselekmény végzésébe.

A szexuális önrendelkezés – mint a személyiségi jog része - nevesítve nem szerepel ugyan az alapjogok katalógusában, de egy másik alapjog, mégpedig az emberi méltóság integráns

⁴⁰Btk. Indokolása 483. o.

⁴¹Btk. Indokolása 484. o., Lanzarote Egyezmény, 2011/93/ EU irányelv
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1409222056564&uri=CELEX:02011L0093-20111217>
http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Source/LanzaroteConvention_hu.pdf
(2014.08.29.)

⁴²Btk. Indokolása 484.o.

részét képezi. A szexuális szabadság -, amely a szexuális önrendelkezéssel szinonim fogalom - tartalmilag három „résztartalom” áll, mégpedig a) a nemi identitás kialakulásának, kialakításának a szabadságából, b) a nemi identitásnak megfelelő nemi cselekmények gyakorlásából, és c) a nemi cselekmények szituációs elemeinek megválasztásának szabadságából. Ez utóbbi magában foglalja a partnerválasztás szabadságát, illetve a döntési szabadságot a tekintetben, hogy hol, mikor, hogyan és milyen nemi cselekményt folytasson az egyén a partnerével.⁴³ Bármelyik elem sérelme a jogi tárgy sérelmét jelenti. Az egyes szituációs elemek sérelmének különös jelentősége lehet az élettársi, házastársi és más párkapcsolatokon belül vagy akár prostituált sérelmére történő elkövetésnél. A törvény a párkapcsolatok különböző formáin belül is maximális védelemben részesíti a szexuális önrendelkezést.⁴⁴

2. *Az elkövetési magatartás* a szexuális cselekményre vagy annak eltérésére kényszerítés, a két magatartás pedig cél-eszköz viszonyban áll egymással. Eszközcselekmény a kényszerítés, amely a passzív alany ellenállásának leküzdésére alkalmas olyan tevékenység, amelynek következtében a sértett nem a saját, hanem az elkövető akaratának megfelelő magatartást tanúsít.⁴⁵ Célcselekménye a szexuális cselekmény. Ha a kényszerítés kifejtésére nem a szexuális cselekmény céljából kerül sor, akkor a szexuális kényszerítés nem állapítható meg.⁴⁶

3. *Az elkövetési mód, módok kérdése meglehetősen problematikus*, a szakirodalom álláspontja megosztott abban a tekintetben, hogy maga a törvényi tényállás egyáltalán tartalmaz-e elkövetési módokat, ha pedig nem, mi/mik a szexuális kényszerítés implicite elkövetési módjai. Véleményem szerint a probléma meglétét mutatja, hogy *ugyanazon szerző több művében is eltérések, eltérő megközelítések olvashatóak*.⁴⁷

A továbbiakban a lehetséges megközelítési módok lényegét összegezem, és valamennyi megközelítési mód kifejtése után rögzítem, hogy véleményem szerint mik lehetnek e megközelítési mód kritikái.

⁴³Szomora: Értekezés: 123. o.

⁴⁴Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Complex Kiadó, Budapest, 2013. (szerk.: Karsai Krisztina) 403. o. Továbbiakban Btk. Kommentár szerk.: Karsai. A párkapcsolatban elkövetett cselekmények problematikus kérdéseiről lásd Tóth: i.m: 244-245. o.

⁴⁵Belovics Ervin - Molnár Gábor Miklós - Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (szerk.: Busch Béla) Budapest 2013. 192. o.

⁴⁶BH 1997.108.

⁴⁷Lásd részletesebben a c. és e. megközelítési mód. Mindkettő Szomora Zsolt álláspontját tükrözi, a fenyegetés fogalma kapcsán eltérő tartalommal.

Először azonban szükségesnek tartok néhány fogalmat tisztázni:

1. *erőszakos magatartás*: Az erőszakos magatartás irányulhat személy és dolog ellen egyaránt. A Btk. rendelkezése szerint erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására;⁴⁸

2. *erőszak*: Az erőszak irányulhat személy, illetve dolog ellen. A kényszerítés az erőszakos szexuális bűncselekmények kapcsán azonban csak akkor tényállásszerű, ha az elkövető személy elleni erőszakot alkalmaz. A személy elleni erőszak fogalma alatt az emberi testre gyakorolt fizikai ráhatást kell érteni. Az erőszak általában véve lehet akaratot bénító, lenyűgöző jellegű, vagyis vis absoluta, illetve a passzív alany akaratát hajlító, vagyis vis compulsiva.

Szeretném kiemelni, hogy az erőszak és az erőszakos magatartás (amely elsősorban, de nem kizárólagosan a garázdaság tényállásához kapcsolódik) nem azonos fogalmak.⁴⁹ A személy elleni erőszakos magatartás megvalósulhat már a sértett testének egyszerű érintésével is, ha ez a magatartás támadó jellegű. Így lökdösődéssel, rángatással, ütlegeléssel, arculütéssel stb.⁵⁰ Míg a garázdaságnál megkívánt erőszakos magatartás tanúsítása nem szükségképpen feltételezi könnyű testi sértés okozását, addig vannak olyan bűncselekmények, amelyeknél nem erőszakos magatartás tanúsításáról, hanem erőszakkal való elkövetésről van szó. Az ezek törvényi tényállásában szereplő erőszak, „valamely személyre közvetlenül ható olyan fizikai erő kifejtése, amely az ellenállást megtöri”. Az e bűncselekmények elkövetésénél kifejtett erőszak - szemben a garázda magatartás tanúsításával, amely ugyancsak támadó jellegű, de enyhébb fellépést jelent - a közönséges életfelfogás szerint is legtöbbször együtt jár a sértettnek könnyű testi sértés okozásával.”⁵¹

3. *fenyegetés*: A fenyegetés fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdésének 7. pontja határozza meg. Eszerint eltérő rendelkezés hiányában a fenyegetés súlyos hátrány kilátásba helyezése (tárgyi oldal), amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen (alanyi oldal). A jogalkalmazói gyakorlat szerint súlyos hátránynak kell tekinteni az olyan magatartások megvalósításának kilátásba helyezését, amely bűncselekményként értékelhető. Súlyos hátrány azonban a jogszerű magatartás kilátásba helyezése is, ha ezt valaminek a jogellenes kikényszerítésére kívánják felhasználni. A súlyos hátrány kilátásba helyezésének alkalmasnak kell lennie arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet

⁴⁸Btk. 459. § (1) bek. 4. pont- A fogalom elsősorban a garázdaság tényállásánál kap szerepet.

⁴⁹EBH 2007.1589.

⁵⁰34/2007. és 71/2008. BK vélemény

⁵¹34/2007. BK vélemény

keltsen. Ezt konkrét körülmények alapján a sértett személyének ismeretében kell vizsgálni. A félelem komolysága azt jelenti, hogy a megfenyegetett a kilátásba helyezett súlyos hátrány bekövetkezésének a lehetőségét reálisnak tartja és mivel az a számára kedvezőtlen folyamatokat eredményezne, ezért annak elkerülésére törekszik.

A tárgyi és alanyi ismérveket összefüggésükben és kölcsönhatásukban, vagyis együttesen kell vizsgálni. A kényszerítéshez szükséges fenyegetésnek tehát olyannak kell lennie, amely alkalmas arra, hogy a sértettet a szabad akaratával ellentétes cselekvésre készítse.⁵²

Az elkövetési módok kérdésének lehetséges megközelítési módjai:

a. megközelítési mód.⁵³

„A szexuális cselekményre vagy annak túrésére vonatkozó kényszerítés a bűncselekményt abban az esetben valósítja meg, ha arra törvényben meghatározott elkövetési módon, vagyis erőszakkal vagy fenyegetéssel került sor. Az erőszak e tényállás esetén csak akaratot hajlító (vis compulsiva) lehet.”

Véleményem szerint a törvényi tényállás nem tartalmaz explicit elkövetési módot, hiszen a törvénytörvény nem mondja ki in concreto, hogy a bűncselekmény erőszakkal vagy fenyegetéssel követhető el. Annyit mond csupán, hogy aki más szexuális cselekményre vagy annak túrésére kényszerít, büntetett követ el. Ha azonban a törvény miniszteri indoklásából indulunk ki, akkor arra juthatunk, hogy a bűncselekmény generális tényállása a kényszerítés, amely viszont már tartalmaz elkövetési módot, amely nem más mint az erőszak és a fenyegetés. Ha ebből az irányból közelítünk, akkor implicit elkövetési módként az erőszak és fenyegetés szóba jöhet. Figyelembe kell venni azonban azt is, hogy a szexuális erőszak tényállása értékel elkövetési módokat, ezek között pedig szerepel az erőszak. Ha ebből indulunk ki, akkor véleményem szerint arra a megállapításra kell jutnunk, hogy mivel az erőszak egy súlyosabb bűncselekmény, vagyis a szexuális kényszerítés tényállásának elkövetési módjai között szerepel, erőszak megvalósulása esetén nem szexuális kényszerítés, hanem minden esetben szexuális erőszak a helyes minősítés. Tekintettel azonban arra, hogy az erőszak és az erőszakos magatartás nem azonos fogalom, ha az elkövető „csupán” erőszakos magatartást tanúsít, nem pedig erőszakkal követi el a cselekményt, akkor a szexuális kényszerítés megállapítható, nem kell a cselekményt szexuális erőszaknak minősíteni.

⁵²BJD 8958.

⁵³Belovics - Molnár - Sinku: i.m: 193. o. A hivatkozott megközelítési módot tartalmazó fejezetet Sinku Pál írta.

b. megközelítési mód:⁵⁴

„Elkövetési módot az új Btk. nem értékel. Ha azonban az általános kényszerítés tényállásából indulunk ki, arra a következtetésre juthatunk, hogy tipikusan erőszakkal vagy fenyegetéssel lehet elkövetni ezt a bűncselekményt, de nem zárható ki más elkövetési mód sem.

E megközelítési mód szerint a szexuális kényszerítés lényegében minden olyan esetben tényállásszerű, amikor az elkövető olyan módon kényszeríti a sértettet szexuális cselekmény végzésére, ami még nem minősül szexuális erőszaknak. A szexuális erőszak ugyanis a súlyosabb deliktum, amely látszólagos alaki halmazat esetén a specialitás és konzumpció elve alapján egyaránt kizárja, hogy szexuális kényszerítést állapítsunk meg. A bűncselekmény az alábbi tipikus elkövetési módokkal követhető el:

- a) olyan fenyegetéssel, amely nem közvetlen,
- b) olyan fenyegetéssel, amely nem élet vagy testi épség ellen irányul,
- c) olyan erőszak által, amely nem akaratot bénító, hanem csak akaratot hajlító,
- d) egyéb módon, amely nem minősül sem erőszaknak, sem fenyegetésnek.” Például a sértett olyan állapotát kihasználva, mely nem minősül teljesen védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelennek, így például ha a sértett nem teljesen, csak enyhe fokban szellemi fogyatékos.

E megközelítési mód véleményezése kapcsán elsősorban visszautalnék arra, hogy az erőszak a szexuális erőszak bűncselekményének elkövetési módja.

Ennek alátámasztásaként utalnék arra, hogy a szexuális erőszak tényállása az erőszakos közöszülés és a szemérem elleni erőszak tényállásainak összevonásával jött létre, s elkövetési módként továbbra is az erőszakot vagy az élet, testi épség elleni közvetlen fenyegetést követeli meg.

Az erőszakos közöszülés esetén pedig – ami a szexuális erőszak „részbéli elődje” – a passzív alannyal szemben alkalmazott erőszaknak nem kellett vis absolutaként hatnia, kompulzív erőszakkal is megvalósulhatott a bűncselekmény.⁵⁵

Azt, hogy egyéb módon (d) pont) is megvalósulhat a bűncselekmény, elfogadhatónak tartom, tekintettel arra, hogy ha kizárólag egyszerű fenyegetéssel lehetne a bűncselekményt elkövetni, akkor a jogalkotó feltehetőleg a fenyegetés fogalmát használta volna a kényszerítés helyett.

⁵⁴Gál: i.m.: 119-120. o. és Tóth Mihály - Nagy Zoltán: Magyar Büntetőjog. Különös rész. Osiris Kiadó, Bp. 2014. 130-131. o. A hivatkozott megközelítési módot tartalmazó fejezetet Gál István írta.

⁵⁵Berkes – Julis – Kiss – Kónya - Rabóczki: Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG- ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Bp. 2002. 595. o.

c. megközelítési mód.⁵⁶

„A törvényi tényállás nem tartalmaz elkövetési módot, szemben a bűncselekmény generális típusának tekinthető kényszerítéssel. Ezért téves az a megállapítás, hogy a szexuális kényszerítés „a törvényben meghatározott elkövetési módon, erőszakkal vagy fenyegetéssel” követhető el.

A szexuális erőszak tényállásával való összevetésből a contrario kizárólag az a következtetés vonható le, hogy a szexuális kényszerítés implicit elkövetési módja a fenyegetés, amely

- nem irányulhat élet vagy testi épség ellen,
- vagy élet, testi épség elleni irányultság esetén nem lehet közvetlen. A bűncselekményt erőszakkal azonban nem lehet elkövetni.

Tekintettel arra, hogy a fenyegetés nem a tényállásban meghatározott, hanem csak implicit elkövetési mód, a fenyegetés törvényi fogalma a szexuális kényszerítés tényállásához nem alkalmazható, különös tekintettel a legáldefiníció megszorító jellegű elemeire. Így a tényállás vonatkozásában a fenyegetés hátrány kilátásba helyezését jelenti, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben félelmet keltsen. A fenyegetés törvényi fogalmához képest a hátrány súlyosságának és a félelem komolyságának elhagyása a hátrány félelem keltésére alkalmasságával kapcsolatban bővíti a mérlegeléssel a tényállásszerűség körébe vonható magatartások körét.

A fenyegetés e tágabb értelmezése összhangban van az Európa Tanács 2011. évi egyezménye a nők elleni erőszak, illetve a párkapcsolati erőszak minden formája elleni hatékony fellépésről szóló, vagyis az Isztambuli Egyezményrel, amely pusztán a beleegyezés hiányára alapítja a büntetendőséget.”

E megközelítési mód részben megfelel az általam korábbiakban rögzített „elvárásoknak”, de a „fenyegetés” fogalmának értelmezése kapcsán véleményem szerint túl messzire megy.

A Btk. értelmező rendelkezései között ugyanis megtaláljuk a fenyegetés fogalmát, miszerint „eltérő rendelkezés hiányában a fenyegetés súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.”

Tehát az értelmező rendelkezés szerint a fenyegetés konstitutív elemei a hátrány súlyossága és a félelem komolysága. Véleményem szerint függetlenül attól, hogy a fenyegetés nem a tényállásban meghatározott, hanem csak implicit elkövetési mód, a fenyegetés törvényi

⁵⁶Btk. Kommentár szerk. Karsai 404. o. A hivatkozott megközelítési módot tartalmazó fejezetet Szomora Zsolt írta.

fogalma alkalmazandó és nem bővíthető mérlegeléssel a tényállásszerűség körébe vonható magatartások köre.

Ez a megközelítési mód szerintem ellenkezik a *nullum crimen sine lege* és valamilyen szinten az *in dubio pro reo* elvével is, hiszen törvényi alap nélkül kívánja kitágítani a büntetőjogi felelősségre vonás lehetőségének körét, különös tekintettel arra, hogy az Isztambuli Egyezményt Magyarország nem ratifikálta.

d. megközelítési mód.⁵⁷

„A kényszerítés fogalma a szexuális kényszerítés tényállása kapcsán felölel minden olyan magatartást, amelynek hatására a passzív alany nem önkéntes beleegyezésével lesz hajlandó szexuális cselekményre. Ez lehet akaratot hajlító erőszak, de nem lehet akaratot bénító, továbbá ez a helyzet, ha a fenyegetés nem élet vagy testi épség ellen irányul, hanem más jogokat vagy érdekeket érintő súlyos hátrányt helyez kilátásba, mint például a munkahely elvesztését, vagy ha a fenyegetés nem közvetlen.

Ehhez képest büntetőjogilag

- a kényszerítés (Btk. 195. §) feltételezi az erőszak vagy a nem élet vagy testi épség elleni közvetlen, illetve élet vagy testi épség elleni, viszont nem közvetlen fenyegetés alkalmazását;
- a szexuális kényszerítés (Btk. 196. §) nélkülözi az erőszakot, de feltételezi a nem élet vagy testi épség elleni közvetlen, illetve élet vagy testi épség elleni, viszont nem közvetlen fenyegetés alkalmazását;
- a szexuális erőszak (Btk. 197. §) feltételezi az erőszak vagy az élet, avagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetés alkalmazását. Illetve ennek hiányában is megállapítható a cselekmény, ha a passzív alany a tizenkettedik életévét nem töltötte be.”

A megközelítési módon belül is ellentmondást érzlek, tekintettel arra, hogy a szerző először még azt rögzíti, hogy a szexuális kényszerítés elkövethető compulszív erőszakkal is, majd amikor összeveti a kényszerítést, a szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak tényállása kapcsán az elkövetési módokat rögzíti, hogy a szexuális kényszerítés nélkülözi az erőszakot. Továbbra is fenntartom azt az álláspontot, hogy az erőszak nem lehet a szexuális kényszerítés elkövetési módja – azonban erőszakos magatartás esetén a tényállás megvalósulhat - tekintettel az általam korábbiakban már rögzítettekre.

⁵⁷Btk. Kommentár szerk: Kónya 682-683. o. A hivatkozott megközelítési módot tartalmazó fejezetet Márki Zoltán írta.

e. megközelítési mód:⁵⁸

„Figyelemmel a szexuális erőszak büntetettől való elhatárolásra, a *szexuális kényszerítés* elkövetési módja kizárólag az (egyszerű) fenyegetés lehet. Téves az a megállapítás, amely szerint e tényállás „törvényben meghatározott elkövetési módjai” az erőszak és a fenyegetés. A tényállás egyrészről épp hogy nem tartalmaz kifejezett elkövetési módot, másrészről a szexuális kényszerítés implicit elkövetési módja a fenyegetés. Erőszak alkalmazása esetén a szexuális erőszakot kell megállapítani.”

Ezzel a megközelítési móddal azonosulni tudok, hiszen figyelembe veszi mindazt, ami a többi megközelítési mód kapcsán kritikaként felmerült. Csupán annyival egészíteném ki, hogy véleményem szerint az erőszak kivételével egyéb elkövetési mód is elképzelhető, tekintettel arra, hogy a jogalkotó a „kényszerítés” fogalmát használja, amely a fenyegetésnél mindenképpen többet jelent.

4. Az új tényállás *immateriális deliktum*,⁵⁹ vagyis az elkövetési magatartás tanúsítása önmagában, bármilyen eredmény beálltától függetlenül tényállásszerű. A szakirodalomban azonban találkozhatunk ezzel ellentétes állásponttal is, miszerint a szexuális kényszerítés materiális bűncselekmény, az eredmény pedig a passzív alany akaratával ellentétes szexuális cselekmény vagy annak eltérése.⁶⁰

5. A szexuális kényszerítés a kényszerítéssel, mint eszközcselekménnyel lép *kísérleti szakba*, tehát mindaddig, amíg a célcselekmény, vagyis a szexuális cselekmény meg nem valósul, befejezett bűncselekményről sem beszélhetünk.

6. A *bűncselekmény alanya* tettesként bárki lehet, a sértettel azonos vagy ellenkező nemű személy. Társtettség jön létre, ha a bűncselekményt legalább két személy egymás tevékenységéről tudva, szándékegységben közösen valósítja meg. Gyakorlati eset lehet, amikor az egyik tettes fejt ki a kényszerítő magatartást, a másik pedig a szexuális cselekményt. Felbujtás, illetve bűnsegély az általános szabályokra figyelemmel kapcsolódhat a tettesi alapcselekményhez.

⁵⁸Szomora: Megjegyzések 653. o.

⁵⁹Gál: i.m. 120. o.

⁶⁰Belovics – Molnár - Sinku: i.m. 193. o.

7. A *passzív alany* szintén bárki lehet, nemtől, testi állapottól és fejlettségtől, erkölcsiségtől függetlenül. A passzív alany tehát a tétessel akár azonos, akár tőle különböző nemű is lehet. Ugyanakkor az életkornak és a szexuális cselekménnyel kapcsolatos akaratnyilvánítási képességnek kiemelt jelentősége van. Nem lehet e bűncselekmény passzív alanya az a személy, aki a tizenkettedik évét nem töltötte be, az ő sérelmére elkövetett szexuális kényszerítés ugyanis szexuális erőszaknak minősül. Nem lehet továbbá e bűncselekmény passzív alanya az akaratnyilvánításra képtelen személy, aki esetében a kényszerítés, mint elkövetési magatartás megvalósulása fogalmilag kizárt. Ez utóbbi esetben is kizárólag szexuális erőszakról lehet szó.

8. A bűncselekmény csak *szándékoson*, mégpedig a kényszerítés irányultságára tekintettel csak egyenes szándékkal követhető el. A tettes tehát tisztában van a sértett ellentétes akaratával, s ennek ellenére alkalmaz kényszerítést.

9. *Minősített esetek:*

A tényállás megalkotásakor a jogalkotó figyelemmel volt arra, hogy egyre több nemzetközi dokumentumban a 18. életévet tekintik a gyerekkor felső határának, éppen ezért fokozottabb büntetőjogi védelemben részesíti az ilyen személyeket azáltal, hogy magasabb büntetési tétellel fenyegeti az elkövetőt, ha a cselekményt a *tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére* követi el. A minősített eset passzív alanya 14-18 életév közötti személy lehet. A tettes szándékának át kell fognia a passzív alany életkorát.

Még súlyosabban minősülő eset, ha a sértett a *tizennegyedik életévét nem töltötte be*. Ebben az esetben a passzív alany a tizenkettedik életévét betöltötte. Amennyiben a passzív alany tizenkét év alatti, akkor az elkövető cselekménye a Btk. 196. §-nak megfelelő kényszer alkalmazása esetén is szexuális erőszaknak és nem szexuális kényszerítésnek minősül.

Minősített eset továbbá, ha a sértett az elkövető hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a közte és a sértett között fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el a bűncselekményt.

Ez a minősített eset egyrészt a hozzátartozói minőséget, másrészt a sértett kiszolgáltatott, alárendelt helyzetét értékeli súlyosabban.⁶¹

Ehhez képest a további kvalifikációk - a nevelési, felügyeleti, gondozási, gyógykezelési és egyéb hatalmi viszony - kiegészítő jellegűek, felhívásuk hozzátartozó esetén irreleváns. A

⁶¹A hozzátartozók fogalmát lásd: Btk. 459. § (1) bek. 14. pont

rendelkezés egyrészt tehát ilyen konkrét függő helyzeteket nevesít, másrészt egy generálklauzulát tartalmaz, amely szerint súlyosabban minősül az elkövető cselekménye, ha a szexuális kényszerítést a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi, befolyási viszonyával visszaélve követi el. Amennyiben tehát nem valamelyik nevesített eset fordul elő, akkor in concreto vizsgálni kell, hogy milyen hatalmi, vagy befolyási viszonyban állt az elkövető a sértettel.⁶²

A korábbi szabályozáshoz képest új elemnek számít az előbb említett az „egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve” elkövetési mód minősített esetként történő szabályozása. Ezt ténylegesen taxatíve meghatározni nem lehet, de ide tartoznak példának okáért a következő esetek:⁶³

- munkajogi jogviszony keretében a főnök-beosztott viszony,
- oktatási intézményben a tanár/oktató és a diák/hallgató közötti viszony,
- sportegyesületben az edző és a tanuló közötti viszony,
- ha eltartotti viszony van az elkövető és a sértett között stb.

A releváns élethelyzeteknek az elkövetés időpontjában kell fennállniuk, a törvény azonban nem követeli meg ezen élethelyzetek tartósságát.⁶⁴ Kiemelendő, hogy a nevesített esetek kapcsán elegendő e nevesített függő helyzet megállapítása, bizonyítása, míg a generálklauzula esetén a törvény elkövetési módot is meghatároz, mégpedig az e helyzettel való visszaélést. A visszaélés akkor állapítható meg, ha a kényszerítést maga az adott függő helyzet tette lehetővé, anélkül a szexuális kényszerítésre nem került volna sor.

9. A bűncselekmény *rendbelisége* a sértettek számához igazodik. A folytatólagosság az általános szabályok szerint alakul.

A szexuális kényszerítés a Btk. 195. § szerinti kényszerítés büntetétéhez képest speciális bűncselekmény, a specialitás abból adódik, hogy a szexuális kényszerítés tényállása esetén a kényszerítés célzata a szexuális cselekmény.

A szexuális kényszerítés a szexuális erőszakkal való halmazata csupán látszólagos. A szexuális kényszerítés a szexuális erőszaktól az elkövetési mód alapján határolható el; erőszak, illetve az élet, testi épség elleni közvetlen fenyegetés esetén szexuális erőszakot (Btk. 197. §) kell megállapítani. Amennyiben a passzív alany tizennégy év alatti, akkor az ő

⁶²Btk. Kommentár szerk.: Karsai 405. o.

⁶³Gál: i.m. 121. o.

⁶⁴BH 2011.30.

kényszerítése esetén a szexuális kényszerítés minősített esetét kell megállapítani. (Btk. 196. § (3) bekezdés)⁶⁵

A szexuális kényszerítés valódi halmazatban állhat a testi sértéssel.

A szexuális kényszerítéssel együtt járó személyi szabadság megsértését a szexuális kényszerítés konzumálja, míg az ettől térben és időben elkülönülő személyi szabadságtól megfosztás esetén a két bűncselekmény anyagi halmazata nem látszólagos, hanem valóságos.⁶⁶ Ilyen esetben a személyi szabadság megsértése a kétszeres értékelés tilalmára tekintettel nem minősül egyúttal aljas indokból elkövettként.⁶⁷

10. A 196. § (1) bekezdésében meghatározott bűncselekmény, vagyis a szexuális kényszerítés alapesete csak *magánindítványra* büntetethető, kivéve, ha azzal összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövetnek. (Erről részletesebben a szexuális erőszak tényállásánál szölok.)

IV.2. A szexuális erőszak (Btk. 197. §)

Ez a tényállás alapvetően a korábbi Btk. erőszakos közöszülés és szemérem elleni erőszak tényállásait váltja fel, korszerűbb tartalommal és néhány módosítással. Magában foglalja továbbá a 37/2002. (IX. 4.) AB határozat által megsemmisített természet elleni erőszakos fajtalanságnak nevezett bűncselekmény tényállását is.

Az egyszerűsítés érdekében a törvénykönyv tehát összevonta a teljesen azonos tartalmú erőszakos közöszülés és szemérem elleni erőszak tényállását, és új elnevezést adott annak: szexuális erőszak -, ami mindkettőt lefed, és a köznyelv számára is egyértelmű.⁶⁸ Ezzel számos a korábbi szabályozásban fellelhető problémát megoldott.

A bűncselekmény tényállása szorosan kapcsolódik a szexuális kényszerítéshez (éppen ezért a korábbiakban általam már rögzítetteket nem kívánom ismételni, csupán itt utalok a már leírtakra), részben utaló diszpozícióként is hivatkozva annak a tényállását az alapesetben, mégsem tekinthetjük azonban a szexuális erőszak tényállását a szexuális kényszerítés *sui generis* tényállásában szabályozott, önálló minősített esetének.

Az erőszakos közöszülés és a szemérem elleni erőszak tényállásának újraszabályozására elsődlegesen azért volt szükség, mert Magyarország 2010. november 29-én aláírta a Lanzarote

⁶⁵Btk. Kommentár szerk. Karsai 406. o.

⁶⁶BH 2001.448., BH 2001.2., BH 1991.91.

⁶⁷BH 1991.97.

⁶⁸Btk. Indokolása 484. o.

Egyezményt, illetve az Európai Unió tagállamai 2011 decemberében elfogadták a 2011/93/EU irányelvet, amelynek legkésőbb 2013. december 18-ig meg kellett feleltetni jogszabályainkat. A 2011/93/EU irányelv és a Lanzarote Egyezmény vonatkozó cikkei a következőket nyilvánítja büntetendő magatartásoknak:⁶⁹

- a gyermekkel folytatott szexuális tevékenység, amennyiben a gyermek különösen kiszolgáltatott helyzetével, különösen szellemi vagy testi fogyatékosságával vagy eltartotti helyzetével élnek vissza. E cselekmény szabadságvesztéssel büntetendő, melynek felső határa legalább nyolc év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt nem érte el, és legalább három év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt már betöltötte.⁷⁰

- a gyermekkel folytatott szexuális tevékenység, amennyiben kényszer, erőszakot vagy fenyegetést alkalmaznak. E cselekmény szabadságvesztéssel büntetendő, melynek felső határa legalább tíz év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt nem érte el, és legalább öt év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt már betöltötte.⁷¹

- a gyermeknek valamely harmadik féllel folytatott szexuális tevékenységre kényszer, erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával történő készítése. E cselekmény szabadságvesztéssel büntetendő, melynek felső határa legalább tíz év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt nem érte el, és legalább öt év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt már betöltötte.⁷²

Mind a 2011/93/EU irányelv, mind a Lanzarote Egyezmény gyermeknek a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt tekint, így valamennyi említett magatartás e személyi kör tekintetében büntetendő. Az elkövetési magatartások tekintetében (ahogy rögzítettem) a 2011/93/EU irányelv meghatározza a büntetési tétel felső határának legalacsonyabb mértékét, egyes esetekben a beleegyezési korhatárt el nem érő személyek sérelmére történő elkövetést szigorúbb megítélés alá is helyezi, az új tényállás büntetési tételeit tehát eszerint kellett megállapítani.

1. *A bűncselekmény jogi tárgya* elsődlegesen a nemi szabadság, a szexuális önrendelkezés, amennyiben gyermek vagy fiatalkorú sérelmére követik el, az ifjúság egészséges nemi fejlődése. Másodlagos jogi tárgyként említhető a passzív alany becsülete, emberi méltósága, egészsége, testi épsége.

⁶⁹Btk. Indokolása 484-485. o.

⁷⁰2011/93/EU irányelv 3. cikk (5) bek. ii. pont és Lanzarote Egyezmény 18. cikkely 1. bek. b) pont

⁷¹2011/93/EU irányelv 3. cikk (5) bek. iii. pont és Lanzarote Egyezmény 18. cikkely 1. bek. b) pont

⁷²2011/93/EU irányelv 3. cikk (6) bek. és Lanzarote Egyezmény 18. cikkely 1. bek. b) pont

2. *A bűncselekménynek három alapesete van.*⁷³

A) a szoros értelemben vett szexuális erőszak;⁷⁴

B) a védekezésre, akaratnyilvánításra képtelen passzív alanyok sérelmére megvalósuló szexuális erőszak;⁷⁵

C) a tizenkét éven aluli gyermekek sérelmére megvalósuló szexuális erőszak.⁷⁶

Valamennyi alakzat közös elkövetési magatartása a szexuális cselekmény.

A) *A szoros értelemben vett szexuális erőszak*, mint a szexuális kényszerítés minősített esete.

A bűncselekmény elkövetési magatartása az első fordulat⁷⁷ esetében kétmozzanatú. Eszközcselekmény a kényszerítés, célcselekmény a szexuális cselekmény. A (szexuális cselekményre) kényszerítés „összefoglaló fogalom”, minden olyan tevékenységet tömörít, amelynek következtében a bűncselekmény sértettje képtelen akaratának megfelelő magatartás tanúsítására. A kényszerítés mint eszközcselekmény, a szexuális cselekménynek, mint célcselekménynek a véghezvitelére irányul.⁷⁸

Az elkövetési mód pedig az erőszak, vagy élet, testi épség elleni közvetlen fenyegetés.

Tekintettel arra, hogy az elkövetési mód a korábbi szabályozásban ugyanígy szerepelt, a részletes elemzéstől eltekintek.

B) *A második alapeset* speciális passzív alanyt feltételez. Ez a specialitás pedig a védekezésre, illetve akaratnyilvánításra képtelen állapot megléte.⁷⁹ Az elkövetési magatartás a speciális passzív alany állapotának szexuális cselekményre való felhasználása. Ez a magatartás egyfajta kauzalitás vizsgálatát teszi szükségessé. Akkor beszélhetünk ugyanis felhasználásról, ha a passzív alany védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapota nélkül a szexuális cselekményre nem kerülhetett volna sor. E kérdés elhanyagolása a kóros elmeállapotú személyek szexuális kontaktusainak automatikus kriminalizálásához vezetne, ami alapjogilag elfogathatatlan lenne, ezért a büntetőeljárásban mindig különös gonddal vizsgálandó.⁸⁰

A törvényi tényállás konstrukciójából következik, hogy az első fordulat megvalósulása kizárja a második fordulatot, ez utóbbi mintegy szubszidiárius jelleggel funkcionál.⁸¹

⁷³Btk. Kommentár szerk. Karsai 407-409. o.

⁷⁴Btk. 197. § (1) bek. a) pont

⁷⁵Btk. 197. § (1) bek. b) pont

⁷⁶Btk. 197. § (2) bek.

⁷⁷Btk. 197. § (1) bek. a) pont

⁷⁸BH 1997.568.

⁷⁹Btk. Kommentár szerk. Karsai 408. o.

⁸⁰u.o. 409. o.

⁸¹Horváth – Kereszty – Marázné - Nagy-Vida: i.m. 270. o.

A további részletes elemzéstől - a régi Btk.-val való egyezőség folytán – szintén eltekintek.

C) A tizenkét éven aluli gyermekek sérelmére megvalósuló szexuális erőszak. A régi Btk. 210. §-a megdönthetetlen vélelmet állított fel arra nézve, hogy a 12. életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni.

Az új szabályozás értelmében megszűnt ezen problematikusnak tartott vélelem, mert a törvény explicit, vagyis közvetlen módon utal a sértett életkorára és úgy kapcsol a bűncselekményhez magasabb büntetési tételt.

A Btk. 197. § (2) bekezdése szerint ugyanis szexuális erőszakot követ el és súlyosabban büntetendő, aki tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet. Ez is alapesetnek tekintendő, speciális alanya a tizenkettedik életévét be nem töltött személy, elkövetési magatartás pedig a szexuális cselekmény végzése vagy végeztetése.

Ennek a fordulatnak önálló jogi tárgya van, mégpedig a 12. életévét be nem töltött gyermekek egészséges nemi fejlődése. E fordulat esetében erőszak vagy fenyegetés nem történik, nem vizsgálendő a gyermek védekezésre-, illetve akaratnyilvánításra képessége. A 12. életévét be nem töltött gyermekkel végzett vagy végeztetett szexuális cselekmény önmagában megvalósítja ezt a bűncselekményt, még akkor is, ha esetleg beleegyezett a nemi cselekménybe, esetleg azt maga kezdeményezte, hiszen a gyermek beleegyezése a szexuális cselekménybe jogilag irreleváns. A tényállás továbbá implicit módon átfogja az egyszerű fenyegetéssel megvalósuló kényszerítést is, ilyenkor tehát szexuális erőszakot, és nem a Btk. 196. § (3) bekezdés szerinti szexuális kényszerítést kell megállapítani.

A tettes tudatának legalább az eshetőleges szándék szintjén ki kell terjednie a passzív alany életkorára, az ezzel kapcsolatos tévedése jogilag releváns és például a Btk. 198. § szerinti szexuális visszaélésért való felelősséget alapozhatja meg.

3. A szakirodalom egyes képviselői szerint a bűncselekmény *immateriális deliktum*, vagyis eredményt nem tartalmaz, mások szerint viszont materiális bűncselekményről⁸² van szó.

4. A *bűncselekmény alanya* tettesként és részesként egyaránt bárki lehet, férfi és nő is. Érdekességként utalnék arra, hogy az 1997. évi LXXIII. törvény hatályba lépéséig, 1997. szeptember 15-ig nem minősült bűncselekménynek, ha nő tettesként erőszakolt meg egy férfi

⁸²Belovics – Molnár - Sinku: i.m.198. o.

sértettet. A joggyakorlatban pedig azóta sem találkozhattunk ilyen tényállással.⁸³ Felbujtó, bűnsegéd szintén bárki lehet.

5. *A deliktum passzív alanya* bárki lehet, életkortól, nemtől és az elkövetőhöz fűződő viszonyától, erkölcsiségétől függetlenül. Egyetlen kritérium, hogy a passzív alany csak élő személy lehet. A halotton véghezvitt ilyen cselekmény kegyeletsértésnek minősül.

Az erőszak minden férfi, nő vagy gyermek számára traumatikus élmény, de a nemi alapú erőszakot elsősorban férfiak követik el nők és lányok ellen.

A nők elleni erőszakkal kapcsolatos vizsgálatok becslései alapján az európai nők egyötöde egynekgyede szenvedett már el felnőttkorában legalább egyszer fizikai erőszakot, és több mint egytizedüket ért szexuális erőszak, amely során fizikai erőt alkalmaztak. Érdekességként jegyezném meg, hogy a World Bank adatai szerint világszerte (elsősorban a 15-44 év közötti nőket vizsgálva) a nők számára nagyobb rizikófaktor a nemi erőszak, mint a rák, az autóbaleset, a malária vagy a háború.⁸⁴

6. A szexuális erőszak *csak szándékosan követhető el*, mégpedig csak egyenes szándékkal. A 197. § (2) bekezdésébe foglalt, alapesetnek tekintendő 3. fordulat azonban elkövethető eshetőleges szándékkal is. A tettes tudatának legalább az eshetőleges szándék szintjén ki kell terjednie a passzív alany életkorára, vagyis arra, hogy a passzív alany a tizenkettedik életévét nem töltötte be, hiszen az ezzel kapcsolatos tévedése jogilag releváns.

7. A szexuális erőszak *minősített esetei* a Btk. 197. § (1) bekezdésében meghatározott két alapesetre épülnek, részben maguk is egymással kombinálódnak. A Btk. 197. § (2) bekezdés szerinti alapesetre - amely a tizenkét éven aluli passzív alanyokat védi fokozottabban és erőszak vagy fenyegetés hiányában valósul meg -, nem épülnek minősítő körülmények. A Btk. 197. § (4) bekezdésében is minősítési rendszert találhatunk, amely már nehezen áttekinthetőnek tűnik a többszöri visszautalások miatt. A továbbiakban részletesen feldolgozom a minősített eseteket, kibontva a többszörösen utaló normák mögött fellelhető tartalmat.

Súlyosabban minősül a cselekmény:

⁸³Gál: i.m. 125. o.

⁸⁴Violence Against Women 1-2. o.
http://www.un.org/en/women/endviolence/pdf/pressmaterials/unite_the_situation_en.pdf
(2014.08.28.)

- a Btk. 197. § 3. bekezdés a) pontja szerint, ha a szexuális erőszakot tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el;

E minősített eset passzív alanya tizenkettedik és tizennyolcadik életév közötti gyermek lehet, tizenkét éven aluli nem. A tettes tudatának a passzív alany életkorára legalább a dolus eventualis szintjén ki kell terjednie, az ezzel kapcsolatos tévedés jogilag releváns. Az elkövető e minősített eset kapcsán a tizennyolcadik életévét be nem töltött személlyel úgy végez szexuális cselekményt, hogy evégett alkalmazza az erőszakot, vagy az élet, vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetést, illetve a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotot használja fel szexuális cselekményre.

- a b) pont szerint, ha az elkövető a cselekményt hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, illetve egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt álló személy sérelmére követi el;

A szexuális kényszerítés tényállásánál leírtakat itt annyival egészíteném ki, hogy a szexuális erőszaknál adott esetben elegendő önmagában a hatalmi, befolyási helyzet megléte, itt az azzal való visszaélés elkövetési módként nem szerepel.

- a c) pont szerint, ha a cselekményt azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen követik el. Ez a többek által elkövetett szexuális erőszak tényállása.

A Btk. 197. § 3. bekezdésének c) pontjába foglalt minősített esetet a jogalkotó törvényi egységként (deliktum complexum) szabályozza, megvalósulásához pedig konjunktív feltételeket rögzít. Ezek az alábbiak:

- A sértett azonossága;

- Szubjektív oldalon⁸⁶ követelmény, hogy legalább két tettesnek szexuális cselekmény végzésére irányuló szándéka, lényegében célzata van és, hogy valamennyi elkövető tudata kölcsönösen átfogja azt a tény, miszerint ugyanazzal a sértettel, azonos alkalommal többen fognak szexuális cselekményt végezni.⁸⁷

- Az azonos alkalom. Ez alatt a végrehajtás folyamatosságát, a cselekmények közötti szoros időbeli kapcsolatot kell érteni, vagyis azt, hogy a passzív alany az előző szexuális erőszak által kiváltott rendkívüli testi-pszichikai állapotban van.⁸⁸

- A sértettel többen végezzenek szexuális cselekményt, ami azt jelenti, hogy legalább két elkövetőnek kell véghezvinnie a cselekményt.⁸⁹E minősített eset tehát *objektív oldalon* feltételezi, hogy legalább két tettes tényállásszerű magatartást fejtsen ki.

⁸⁶Btk. Kommentár szerk. Karsai 410. o.

⁸⁷BH 2003.271.

⁸⁸Btk. Kommentár szerk. Kónya 702. o.

De lege lata is irányadó az a megközelítés,⁸⁹ hogy a többek által elkövetett szexuális erőszak büntette megállapításának nem akadálya az, hogy a büntett elkövetési magatartását megvalósító két személy egyikének büntethetőségét a kóros elmeállapot kizárja.⁹¹ A felbujtó és a bűnsegéd felelősségét akkor lehet a minősített eset miatt megállapítani, ha a szándékuk átfogta, hogy a sértettel több személy közösül, és annak legalább a kísérletét megvalósították.⁹²

Az önkéntes elállás - amely csak az azt megvalósító tettesre hat ki -, akkor szünteti meg a büntethetőséget, ha annak eredményeként marad el a bűncselekmény befejezése. Ha valamelyik elkövető azt követően áll el a szexuális cselekménytől, miután egy társa már közösült a sértettel, a másik cselekményében való részvételért - mint maradékcselekményért -, felelősséggel tartozik. Így az alapeset társtetteseként felel, ha erőszakot vagy fenyegetést alkalmazott a szexuális cselekmény érdekében, egyébként pedig felbujtóként vagy bűnsegédként vonható felelősségre.

A Btk. 197. § (4) bekezdése a) pontja szerint még súlyosabban minősül az elkövető cselekménye, ha a minősített esetek kumulációja valósul meg, vagyis

- ha a sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be és a bűncselekményt erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követik el, vagy
- ha a sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be és az elkövető a cselekményt hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, illetve egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt álló személy sérelmére követi el, vagy
- ha a sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be és a szexuális erőszakot azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen követik el.

Szintén súlyosabban minősül a cselekmény a b) pont szerint, ha

- a sértett a tizennyolcadik életévét nem töltötte be és az elkövető a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, illetve egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt álló személy sérelmére követi el a cselekményt, vagy
- ha a sértett a tizennyolcadik életévét nem töltötte be és a szexuális erőszakot azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen követik el.

8. A bűncselekmény súlyosságára figyelemmel az új törvénykönyv a 197. § (5) bekezdés alatt *sui generis deliktumként* rendeli büntetni a szexuális erőszak elkövetéséhez szükséges, vagy

⁸⁹BH 1975.289.

⁹⁰Btk. Kommentár szerk. Karsai 410. o.

⁹¹BKv. 27.

⁹²BJD 5151.

azt könnyítő feltételek biztosítását is, mint például a helyszín előkészítését, vagy lakás biztosítását, kábító hatású anyagok - ún. „szex drogok”- biztosítást. A törvény itt explicit kifejezésre juttatja azt a kriminalisztikai felismerést, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekmények esetében kiemelkedő szerepe van például a helyszín megközelítésének és jellegének, a használt eszközöknek és a tervezési intézkedéseknek az elkövető részéről.⁹³

A szexuális erőszakra való felhívás, ajánlkozás, vállalkozás, valamint a közös elkövetésben megállapodás, de lege lata is büntetlen előkészületi cselekmények.

Véleményem szerint a gyakorlatban nehéz lesz bizonyítani az előkészületi cselekményt, tekintettel arra, hogy kérdéses, hogy melyek azok a tárgyi oldalon megjelenő elemek, amelyekből arra tudunk okszerű következtetést levonni, hogy adott esetben egy szexuális erőszak előkészülete történik nem pedig esetleg más bűncselekmény előkészülete. (A party drog használata ugyanis a szexuális erőszak, illetve a rablás előkészületeként is meghatározható.)⁹⁴

9. A bűncselekmény *rendbelisége* a sértettek számához igazodik. Ugyannak a sértettnek a sérelmére azonos alkalommal elkövetett szexuális erőszak természetes egység, ugyanazon sértett sérelmére, különböző időben elkövetett bűncselekmény pedig folytatólagos egységnek minősül. Akkor is természetes egységet kell megállapítani, ha a szexuális cselekményekre részben a sértett védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotának felhasználásával részben pedig erőszakkal kerül sor.

A halmazati kérdéseket nem részletezem, csak utalok arra, hogy a korábbi erőszakos közöszülés és szemérem elleni erőszak halmazati szabályai megfelelően irányadók a szexuális erőszak tényállása kapcsán is.

10. A Btk. 197. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott bűncselekmény, vagyis az az eset, amikor szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követik el, csak *magánindítványra* büntetendő. Ezen rendelkezés jogpolitikai indoka a sértett kímélete. Ez a szempont a szexuális erőszak másik két alapesetében, illetve a minősített esetekben megdőlt, mert a cselekmény fokozott társadalomra veszélyessége miatt már hivatalból üldözendő.

⁹³Jámbor Gellért: Egy nemi erkölcs elleni bűncselekmény-sorozat felderítése- Themis, 2013. 3. sz. 213. o.

⁹⁴ELTE Bibó István Szakkollégium. Új Büntető Törvénykönyv: Hagyomány és megújulás a büntetőjogban. 101. o. http://bibo.elte.hu/wp-content/uploads/2014/07/biszk_ujbtk.pdf (2014.09.26.)

A 37/2002. (IX.4.) AB határozat szerint „Az erőszakos szexuális cselekmények büntethetőségének magánindítványhoz kötése a sértett magánszférájának védelmét szolgálja. A törvényhozó kompetenciája annak eldöntése, hogy a szexuális bűncselekmények elkövetőinek feltétlen megbüntetését, vagy a sértettek kíméletét tartja-e fontosabb érdeknek. Foglalhat állást úgy, hogy bizonyos bűncselekmények meghatározott eseteiben a magánérdek megelőzi a közérdeket, és ezért a büntethetőséget a magánindítványtól teszi függővé, de akként is dönthet, hogy a klasszikus értelemben felfogott legalitás elve kap elsőbbséget.”⁹⁵

Kiemelendő, hogy amennyiben az alapesettel szoros tárgyi- és időbeli összefüggésben más, hivatalból üldözendő bűncselekményt is elkövettek, úgy az alapeset magánindítvány hiányában is büntetendő.⁹⁶ Ilyen például a szexuális erőszak alapesetével együtt, annak végrehajtása érdekében kifejtett súlyos testi sértés. Ha a szexuális erőszakkal valóságos halmazatban álló cselekmény azonban szintén csak magánindítványra üldözhető, magánindítvány hiányában nem üldözhető egyik bűncselekmény sem.

⁹⁵37/2002. (IX.4.) AB határozat Indokolás III. 2.2. (2) bek.

⁹⁶BH 1998.214.

V. Nemzetközi kitekintés

V.1. Nemzetközi dokumentumok:

A korábbiakban már szóltam arról, hogy több nemzetközi dokumentum is védelmet kíván nyújtani a nemi erőszakkal szemben, sőt a szexuális kényszerítés és szexuális erőszak tényállásának bemutatás kapcsán már a 2011/93 EU irányelv és a Lanzarote Egyezmény vonatkozó rendelkezéseit is ismertettem. Tekintettel arra, hogy az új Btk. miniszteri indokolása szerint ezen dokumentumok voltak azok, amelyeknek meg kellett feleltetni jogszabályainkat és ezek határozták meg alapvetően a szexuális kényszerítés és szexuális erőszak elnevezésű deliktumok tényállásának szerkezetét, azt mondhatjuk, hogy az erőszakos nemi deliktumok szempontjából ezek a mérvadó nemzetközi dokumentumaink.

Természetesen vannak egyéb, a téma szempontjából jelentős nemzetközi egyezmények, állásfoglalások és ajánlások is. A továbbiakban ezek közül néhányat elemzek és vizsgálom azt, hogy mennyiben kívánnak védelmet nyújtani a nemi erőszakkal szemben.

Az Isztambuli Egyezmény

Az EU alapvető Jogok Ügynökségének felmérése szerint háromból egy nő valamilyen fizikai és/vagy szexuális zaklatás elszennvedője volt tizenöt éves kora óta. Világszerte pedig a nők mintegy 35 százaléka tapasztalt fizikai vagy szexuális erőszakot partnere révén, vagy vált ismeretlen által elkövetett szexuális erőszak áldozatává.⁹⁸

Az Európa Tanács úgynevezett Isztambuli Egyezményének célja a nők ellen irányuló erőszak minden formájának, így többek között a szexuális erőszaknak a felszámolása.

Az Európa Tanácsnak a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló egyezményét 2011. május 11-én nyitották meg aláírásra Isztambulban. Ez az első olyan európai jogi eszköz, amely átfogó jogi keretet hoz létre a nők védelmére az erőszak minden formájával szemben. Fontos megjegyezni, hogy az Egyezmény nemcsak a nőkre vonatkozik. „Az Egyezményt aláíró feleket arra ösztönzik,

⁹⁸<http://feminfo.postr.hu/cimke/Isztambuli+Szerz%C5%91d%C3%A9s> (2014.09.01.)

hogyan annak védelmező keretét a családon belüli erőszaknak kitett gyermekekre, férfiakra és idős emberekre is alkalmazzák.”⁹⁹

A dokumentum meghatározza, hogy a ratifikáló országoknak konkrét jogi rendelkezéseket kell hozniuk, amelyek a nők ellen irányuló erőszak megakadályozását, felszámolását szolgálják. Az egyezmény passzusainak betartását, megvalósítását pedig nemzetközi szakértői csoport fogja ellenőrizni.

Az egyezmény alapján elfogadott rendelkezések az ET szerint növelik majd a nők védelmét, valamint hozzájárulnak az ellenük irányuló szexuális erőszak mérsékléséhez, az elkövetők felelősségre vonásához.¹⁰⁰

Az Európai Parlament 2011. április 5-i állásfoglalása a nők elleni erőszakkal szembeni fellépést célzó, új uniós politikai keret prioritásairól és körvonalairól (2010/2209(INI))

Az állásfoglalás átfogó politikai megközelítést javasol a nemi alapú erőszak ellen, ideértve többek között egy büntetőjogi eszközt – egy irányelvet – a nők elleni erőszakra vonatkozó, ún. hat P kerettel (policy, prevention, protection, prosecution, provision, and partnership, azaz politika, megelőzés, védelem, vádemelés, rendelkezés és partnerség) kapcsolatos intézkedéseket.

Felszólítja továbbá a tagállamokat arra, hogy az elkövetők a bűncselekmény súlyosságának megfelelő büntetést kapjanak.¹⁰¹

Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának R (2002) 5. sz. ajánlása „A nők erőszakkal szembeni védelméről”

Az ajánlás szerint a büntetőjog terén a tagállamok feladatai közé tartozik többek között:

- annak biztosítása, hogy a büntetőjog írja elő, hogy egy személlyel szembeni erőszakos cselekmény, különösen a fizikai vagy szexuális erőszak, az illető személy fizikai, pszichés, illetve nemi szabadsága és épsége megsértésének, és nem csak az erkölcs, a becsület vagy a jó ízlés megsértésének minősül;
- megfelelő intézkedések és szankciók előírása a hazai joganyagban, lehetővé téve, hogy azonnal és hatékonyan lépjenek fel az erőszakos elkövetőkkel szemben, és jótételek az erőszak áldozataivá váló nőkkel szemben elkövetett cselekményt.

⁹⁸<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+OQ+O-2013-000084+0+DOC+XML+V0//HU> (2014.09.01.)

¹⁰⁰Hatályba lépett az Isztambuli Egyezmény <http://nol.hu/kulfold/hatalyba-lepett-az-isztambuli-egyezmeny-1477619> (2014.09.01.)

¹⁰¹<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:296E:0026:0033:HU:PDF> (2014.09.01.)

A hazai jognak különösen a következőket kell tartalmaznia:

- a szexuális erőszak, valamint a házastársak, a rendszeres vagy alkalmi partnerek és az élettársak közötti erőszakos közöszülés büntetendővé nyilvánítása;
- a beleegyezését nem adó személlyel szemben elkövetett szexuális cselekmények büntetendővé nyilvánítása, még akkor is, ha az illető nem adta jelét ellenállásnak;
- a beleegyezését nem adó személlyel kapcsolatosan bármilyen jellegű vagy bármilyen eszközzel elkövetett nemi behatolás büntetendővé nyilvánítása;
- a terhes, védekezésre képtelen, beteg, fizikailag vagy mentálisan sérült vagy függőhelyzetben lévő áldozat sérülékeny voltával való visszaélés büntetendővé nyilvánítása;
- az elkövető által helyzetével való bármilyen visszaélés büntetendővé nyilvánítása, különösen a felnőtt által gyermek sérelmére elkövetett cselekmények tekintetében.¹⁰²

Az ajánlás az erőszakos cselekmények vonatkozásában tehát kiemelten kezeli a beleegyezést nem adó (non-consenting) személy sérelmére elkövetett deliktumokat. Fehér Lenke szerint „ez az álláspont a nő verbálisan kifejezésre juttatott akaratának a tiszteletben tartását, komolyan vételét hangsúlyozza, a nemek közötti egyenjogúság jegyében a nők elleni erőszak megszüntetése érdekében.”¹⁰³

Az Európai Parlament 2009. november 26-i állásfoglalása a nők elleni erőszak felszámolásáról

Az állásfoglalás - tekintettel arra, hogy a szexuális erőszak áldozatául eső nők száma aggasztó -, sürgeti a tagállamokat, hogy erősítsék meg a nemi alapú erőszak megelőzését célzó intézkedéseiket.¹⁰⁴

V.2. Európai kódexek:

A szexuális erőszakot az előbbi dokumentumokra is figyelemmel az európai büntető törvénykönyvek büntetni rendelik. A továbbiakban néhány szabályozás bemutatására törekszem a vonatkozó Büntető Törvénykönyvek alapján.

¹⁰²http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-againstwomen/Rec%282002%295_Hungarian.pdf (2014.09.01.)

¹⁰³Fehér Lenke: A nemi szabadság elleni bűncselekmények problémái nemzetközi kitekintésben. Jogi Iránytű 2011/2 2.o.http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/Jogi_Iranytu/Jogi_Iranytu_2011_2_Feher_Lenke.pdf (2014.11.15.)

¹⁰⁴<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2009-0098+0+DOC+XML+V0/HU> (2014.09.01.)

Németország

A Német Büntető Törvénykönyv (StGB)¹⁰⁵ „A szexuális önrendelkezés elleni bűncselekmények”¹⁰⁶ körében szabályozza az erőszakos nem deliktumokat.

A magyar szabályozáshoz hasonlóan a szexuális cselekmény fogalmát használja.

A 177. § alatt a törvénykönyv a szemérem elleni erőszakot és az erőszakos közösülést - csakúgy mint a magyar szabályozás - közös tényállás alá vonja „Sexuelle Nötigung; Vergewaltigung” elnevezés alatt.

A tényállás szerint, aki mást erőszakkal, vagy az élet, testi épség elleni fenyegetéssel, vagy a sértettel szemben fennálló befolyási helyzetének felhasználásával szexuális cselekményre vagy annak eltűrésére kényszerít bűncselekményt követ el. Tehát lényegében a magyar szabályozás szerinti elkövetési módokat használja az StGB is.

Súlyosabban büntetendő a közösülés, vagyis a testi behatolás megtörténte, illetve ha a cselekményt többen együttesen követik el.

Szintén súlyosabban minősül a cselekmény, ha azt fegyveresen vagy más veszélyes eszközzel követik el, továbbá ha a sértett ellenállását erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályozza meg vagy töri meg az elkövető, továbbá a sértett egészségének súlyos veszélyeztetése esetén.

A legsúlyosabban minősül a cselekmény, ha az elkövető (a nemi cselekmény kapcsán) fegyvert vagy más veszélyes eszközt használ, ha az áldozatot súlyosan bántalmazza, továbbá, ha az elkövető cselekménye életveszélyt okoz.

A magyar szabályozással ellentétben külön nevesíti a törvény a 178. §-ban azt az esetet, ha a szexuális cselekmény halálos eredménnyel jár, továbbá a 179. §-ban az ellenállásra képtelen személlyel szembeni szexuális erőszakot, amelyre lelki vagy elmebetegség, illetve testi gyengeség kihasználásával kerül sor, valamint a fiatalokkal való szexuális zaklatást/visszaélést a 182. §-ban.¹⁰⁷

¹⁰⁵Criminal Code of the Federal Republic of Germany - German version <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> Dreizehnter Abschnitt: Straftaten gegen die sexuelle Selbstbestimmung 177., 178., 179., 182. § alapján elemeztem a bűncselekményeket. (2014.08.29.)

¹⁰⁶Lásd: Brigitte Sick – Joachim Renzikowski: Der Schutz der sexuellen Selbstbestimmung 604-606. o.

¹⁰⁷Strafgesetzbuch und Nebengesetze - Dr. Thomas Fischer, Verlag C.H. Beck München. 2012. 1156-1195. és 1216-1223. o. (a fejezetet Dr. Otto Schwartz írta) és NomosKommentar - Dr. Dres.h.c. Urs Kindhäuser, Ulfrid Neumann, Hans – Ullrich Paeffgen: Strafgesetzbuch Band 2. 4. Aufgabe, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013. 1185-1273. és 1253-1258. o. (a fejezetet Prof. Dr. Monika Frommel írta)

Ausztria

Az osztrák büntető törvénykönyv¹⁰⁸ a 106. § (1) bekezdésének 3. pontja szerinti súlyos kényszerítés öleli fel azokat a cselekményeket, amelyeknél a kényszerítés arra irányul, hogy a passzív alany különösen fontos érdekeit sértő cselekményt tegye, eltűrje, vagy ne tegye.

Ez a tényállás hasonló a magyar szexuális kényszerítés tényállásához.

A törvénykönyv az erőszakos közöszülés (201.§ „Vergewaltigung”) és a nemi erőszak (202.§ „Geschlechtliche Nötigung”) eseteivel szabályozza a szexuális erőszakot.

Az erőszakos közöszülés tényállása szerint, aki mást erőszakkal, személyi szabadságának megvonásával, élet vagy testi épség elleni fenyegetéssel közöszülésre vagy ahhoz hasonló nemi cselekményre vagy annak eltűrésére kényszerít bűncselekményt követ el. A nemi erőszak tényállása szerint bűncselekményt követ el az is, aki a 201. § szerinti cselekményeket kivéve mást erőszakkal, vagy veszélyes fenyegetéssel nemi cselekményre kényszerít.

Mindkét tényállás kapcsán súlyosabban minősül a cselekmény, ha az súlyos testi sérülést, terhességet okoz, a sértett hosszú időn át tartó gyötrelmes lelki állapotba kerülését idézi elő vagy a sértett különleges módon való megalázásával jár, továbbá ha a cselekmény halált okoz.

Svájc

A svájci Büntető Törvénykönyv¹⁰⁹ a „Szexuális integritás elleni bűncselekmények” körében szabályozza az erőszakos közöszülésnek (Rape Art. 190) és szemérem elleni erőszaknak (Indecent assault Art. 189) megfelelő tényállásokat.

Az utóbbi elkövetési magatartása a nemi érintkezés vagy más szexuális cselekmény tűrésére kényszerítés. Elkövetési módok: az erőszak, fenyegetés alkalmazása, pszichikai nyomás alatt tartás- cselekvés, és az ellenállásra képtelen állapot felhasználása.

Súlyosabban büntetendő a cselekmény, ha az elkövetés kegyetlen, durva módon történik, különösen, ha veszélyes fegyvert vagy más veszélyes eszközt használ az elkövető.

Az erőszakos közöszülés tényállása kapcsán csak annyi az eltérés, hogy itt az elkövetési magatartás a közöszülésre kényszerítés.

¹⁰⁸Criminal Code of the Republic of Austria - German version
http://www.jusline.at/Strafgesetzbuch_%28StGB%29.html

Zehnter Abschnitt: Strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität 201.,202.§ (2014.08.29.)

¹⁰⁹Criminal Code of the Swiss Confederation - English version
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> Title Five: Offences against Sexual Integrity 189., 190. § (2014.08.29.)

„Bocsánatot kért, de én mit érek ezzel?
Tönkre tette az életemet.”
(Zita, 21 éves)

VI. „De lege ferenda”javaslatok és összegzés

„De lege ferenda” javaslatok:

1. A fejezetcím

A régi Btk. az erőszakos nemi deliktumokat „A nemi erkölcs elleni bűncselekmények” cím alatt szabályozta. Az új Btk. ezt „A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények” cím alatt teszi meg, tekintettel arra, hogy nem a nemi erkölcs védelme az elsődleges és egyetlen védett jogi tárgy, hanem a nemi integritás, nemi önrendelkezés, nemi szabadság védelme is, továbbá tekintettel arra is, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekmények megnevezés felett már eljár az idő.

Ragaszkodva valamelyest a hagyományokhoz azonban a jogalkotó még mindig kiemelte a nemi erkölcs kategóriáját, pedig a legtöbb európai ország kódexéből már eltűnt ez a fogalom.¹¹⁰

Véleményem szerint szerencsésebb lenne e kategória mellőzése a magyar Büntető Törvénykönyvben is, tekintettel a fentebb leírtakra, illetve arra, hogy a nemi erkölcs jogtárgyi szerepe, alkalmassága erősen megkérdőjelezhető.¹¹¹

2. A szexuális cselekmény fogalma

a) A szexuális cselekmény fogalma a fajtalanság korábbi törvényi fogalmára épül. Eszerint „szexuális cselekmény: a közösülés és minden olyan súlyosan szeméremsértő magatartás, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul”. Felmerül a kérdés, hogy ha a fajtalanság korábbi fogalmi elemei egyébként ráillenek a közösülésre, s épp ezért kellett korábban a közösülést a fajtalanság fogalmából kizárni, akkor a hatályos szabályozás szerint miért kell külön megemlíteni, amikor a cél éppen egy egységes fogalom létrejötte volt.¹¹²

Véleményem szerint felesleges volt a közösülést külön nevesíteni, bár problémát nem okoz, de az egyszerűsítés érdekében érdemes lenne elhagyni e fogalmat, legalábbis az erőszakos

¹¹⁰Lásd 12-13. o

¹¹¹Szomora Zsolt: A nemi erkölcs mint a nemi bűncselekmények alkalmatlan jogi tárgya. Állam- és Jogtudomány, XLVII. évf. 2006 611–638. o.

¹¹²Lásd pl. Tóth - Nagy: i.m. 130. o.

szexuális bűncselekmények kapcsán, tekintettel arra, hogy a vérfertőzés tényállásánál mégis csak jelentősége van a közösülés „különtartásának.”

b) Az új szabályozás szerint a szexuális cselekmény már nem az súlyosan szeméremsértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére vagy kielégítésére szolgál (régai Btk. szerinti fajtalanság fogalom) hanem az, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére irányul vagy arra alkalmas. Kérdéses, hogy a jogalkotó miért tartotta szükségesnek a „szolgál” ige lecserélését. Ennek indoka feltehetőleg az volt, hogy a korábbi szabályozás szerint a nem szexuális célzattól, hanem például bosszúból, kitolásból, vagy megfélemlítés, megszégyenítés végett elkövetett cselekmények nem minősülhettek fajtalansággként, a fajtalanság fogalmából eredően. Attól azonban, hogy az elkövetőnek nincs szexuális célzata, cselekménye sértheti a passzív alany szexuális önrendelkezését. Az új fogalom lehetőséget biztosít ugyan arra, hogy bizonyos cselekmények, amelyek korábban nem voltak a fajtalanság fogalom körében értékelhetők, most a törvényi tényállás körébe legyenek vonhatók, azonban, mivel a jogalkotó a fogalomból nem iktatta ki a nemi vágyat, így maradnak olyan magatartások, amelyek a szexuális szférát sértik, de a szexuális cselekmény fogalmi körén kívül maradnak.

Kritikaként jegyezném meg tehát, hogy nem történt meg a nemi cselekmény objektív vizsgálata, azaz a tettes nemi vágyának az értelmezésből való kizárása. Célszerű lenne a jövőben ezt végrehajtani.

3. Az elkövetési módok problematikája a szexuális kényszerítés tényállása kapcsán

A probléma mibenlétéről a tényállás elemzése kapcsán már írtam.¹¹³

A szexuális kényszerítés új tényállása (az elkövetési módok problémája ellenére) a gyakorlat számára remélhetőleg nem fog nehézséget okozni, hiszen az ún. „nemi zsarolásnak” azok az esetei, amelyek eddig kényszerítésként minősültek, az új Btk. alapján szexuális kényszerítésként büntetendők.

Véleményem szerint azonban nem szerencsés, hogy a jogalkotó a tényállás keretében nem határozta meg konkrétan az elkövetési módot, vagy legalábbis nem utalt valamilyen nyilvánvaló módon arra, hogy mit vár el a tényállás megvalósulásához.

Mint tudjuk a büntetőjog az a jogág, amely leginkább beleavatkozik az egyén magánszférájába, ezért nem szerencsés e jogterületen ilyen „kiskapukat” hagyni.

¹¹³Lásd: 16-22. o.

Az általam bemutatott megközelítési módok – többnyire - az új Btk.-hoz készült kommentárokból szerepelnek. A dolgozat olvasója számára is feltűnhetett, hogy nem egységesek, sőt gyakran egyik a másiknak a kritikáját adja, élesen ellentétes álláspontot képviselve.

Ha a jogalkalmazónak kétségei vannak egy tényállás kapcsán, a Btk. kommentárhoz nyúl. Esetünkben, vagyis a szexuális kényszerítés kapcsán attól fog függeni a minősítés, hogy melyik kötetet veszi le a polcra? Ha például az első vagy második megközelítési mód mellett voksoló szerző művére támaszkodik - akik szerint a szexuális kényszerítés kompulzív erőszakkal is megvalósulhat-, szexuális kényszerítés lesz a minősítés? Ha pedig véletlenül egy másik kommentár kerül a kezébe – amely szerint az erőszak kizárólag a szexuális erőszak elkövetési módja - akkor szexuális erőszak miatt vonja felelősségre az elkövetőt? Vagy kitérít a fenyegetés fogalmát, figyelmen kívül hagyva azt, hogy a Btk. értelmező rendelkezése szerint a hátránynak súlyosnak, a félelemnek pedig komolynak kell lennie?

Véleményem szerint gyógyír lehetne a problémára egy Btk.-ba iktatott értelmező rendelkezés, vagy legalább egy jogegységi határozat, amely in concreto rögzíti, hogy a szexuális kényszerítés kapcsán kényszerítés alatt mit kell érteni, megkönnyítve ezzel a jogalkalmazók munkáját és biztosítva azt, hogy azonos tényállás esetén valamennyi bíróságon azonos minősítés születessen. Például „kényszerítés alatt a szexuális kényszerítés tényállása kapcsán fenyegetés és – az erőszak kivételével - olyan magatartás értendő, amelynek hatására a sértett nem önként és szabadon adja a beleegyezését a szexuális cselekményhez, hanem valamilyen kényszer hatására, feltéve, hogy szexuális erőszak nem valósul meg.”

4. Túl sok egy tényállásban?!

A szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak tényállásai túlzottan sok szempont mentén differenciálódnak. Jelentősége van a kényszernek, a passzív alany - védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotának, a passzív alany életkorának (12 év alatti, 12-14 év közötti, 14-18 év közötti, 18. évét betöltött)¹¹⁴ a függő helyzetének, a többiek általi elkövetésnek. A szexuális erőszaknak három egymástól teljesen független alapesete van, amelyek a minősített esetek körében összekavarodnak. Mindez egy tényállásban szabályozva szinte áttekinthetetlenné teszi, hogy a jogalkotó jobbra mit is szeretett volna. A probléma a

¹¹⁴Görgényi Ilona - Gula József - Horváth Tibor - Jacsó Judit - Lévay Miklós - Sántha Ferenc - Váradi Erika: Magyar Büntetőjog. Különös rész. CompLex Kiadó, Budapest, 2013. 181-182. o.

197. § (4) bekezdésében csúcsosodik ki, ahol egy gyakorlott jogásznak is értelmezésbeli problémái adódhatnak.

Véleményem szerint célszerűbb lett volna esetleg még egy tényállást beiktatni, - ami a gyermekek védelmét hivatott szolgálni az erőszakos szexuális bűncselekményekkel szemben-, és így a 197. § minősítési rendszerét leegyszerűsíteni, esetleg egyéb módon biztosítani a könnyebb áttekinthetőséget, és ezzel megkönnyíteni a jogalkalmazók munkáját.

Ha a jogalkotó elkülönítette volna a felnőttek sérelmére kényszerrel elkövetett erőszakos szexuális bűncselekményeket a gyermekek sérelmére kényszerrel elkövetett bűncselekményektől az egyszerűsítés mellett egyfajta „jogtárgyi profiltisztítást” is megvalósított volna, ami a szakirodalom számos képviselője szerint egyébként kívánatos lenne.¹¹⁵

Zárásképpen a korábban már rögzítettek ismétlésének elkerülése érdekében csak annyit emelik ki, hogy az erőszakos nemi bűncselekmények szankcionálása – tekintettel e cselekmények kiemelt társadalomra veszélyességére és az áldozatokra gyakorolt hatására – elengedhetetlen. Ezzel a jogalkotó is tisztában van, ezért e bűncselekményeket minden korban és társadalomban szankcionálta és szankcionálja. A dolgozatban bemutatott hatályos magyar szabályozással szemben több kritikát is megfogalmaztam, azokhoz de lege ferenda javaslatokat kapcsoltam. A szabályozásbeli problémák ellenére véleményem szerint azonban elmondható, hogy az új Btk., vagyis a 2012. évi C. törvény a régi Btk., vagyis 1978. évi IV. törvény szabályozási problémáit megoldotta és korszerűbb, az általam bemutatott nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott nemzetközi kötelezettségeknek, valamint az európai kódexeknek megfelelő szabályozást hozott.

¹¹⁵ELTE Bibó István Szakkollégium. Új Büntető Törvénykönyv: i.m. 122. o.

IX. Irodalomjegyzék

Felhasznált jogszabályok, nemzetközi dokumentumok

Az EU 2011/93/EU irányelv (2011. dec. 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68 IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

Az Európai Parlament 2009. november 26-i állásfoglalása a nők elleni erőszak felszámolásáról

Az Európai Parlament 2011. április 5-i állásfoglalása a nők elleni erőszakkal szembeni fellépést célzó, új uniós politikai keret prioritásairól és körvonalairól (2010/2209(INI))

Az Európa Tanács 2007. okt. 25. napján kelt a gyermekek szexuális kizsákmányolása és szexuális bántalmazása elleni védelméről szóló egyezménye (Lanzarote Egyezmény)

Az Európa Tanács keretében 2009-ben elfogadott a nőkkel szembeni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről szóló egyezmény (CAHVIO Egyezmény)

A Miniszterek Bizottságának R (2002) 5. sz. ajánlása a tagállamok felé a nőknek az erőszakkal szembeni védelméről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

Criminal Code of the Federal Republic of Germany

Criminal Code of the Swiss Confederation (German version)

Criminal Code of the Republic of Austria (German version)

Criminal Code of the French Republic (English version)

Felhasznált irodalom

Az 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása

Angyal Pál: Szemérem elleni bűntettek és vétségek. Attila Nyomda Rt., Budapest, 1937.

Belovics Ervin - Molnár Gábor Miklós - Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.(szerk: Busch Béla) Budapest, 2013.

Berkes György – Julis Mihály – Kiss Zsigmond – Kónya István – Rabóczki Ede: Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG- ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2002.

Betlen Anna - Pap Enikő: Módszertani ajánlások a szexuális erőszak áldozataival foglalkozó szakemberek számára http://mona-alapitvany.hu/wp-content/uploads/2012/12/KERET_Modszer_tani_ajanlasok.pdf (2014.08.20.)

Brigitte Sick – Joachim Renzikowski: Der Schutz der sexuellen Selbstbestimmung 604-606. o.

ELTE Bibó István Szakkollégium Új Büntető Törvénykönyv: Hagyomány és megújulás a büntetőjogban. http://bibo.elte.hu/wp-content/uploads/2014/07/biszk_ujbt.pdf (2014.09.26.)

Élet nemi erőszak után http://www.kamaszpanasz.hu/hirek/szex/849/elet_nemi_eroszak_utan (2014.08.25.)

Fehér Lenke: A nemi szabadság elleni bűncselekmények problémái nemzetközi kitekintésben. Jogi iránytű, 2011/2. 1-3. o.

http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/Jogi_Iranytu/Jogi_Iranytu_2011_2_Feher_Lenke.pdf (2014.11.15.)

Gál István László: A szexuális bűncselekmények az új magyar büntetőjogban. Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére. Debrecen, 2014. 115-127.o.

Görgényi Ilona - Gula József - Horváth Tibor - Jacsó Judit - Lévay Miklós - Sántha Ferenc - Váradi Erika: Magyar Büntetőjog. Különös rész. CompLex Kiadó, Budapest, 2013.

Gyermekek központú Igazságszolgáltatás <http://www.birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/folap> (2014.08.10.)

Horváth Tibor – Kereszty Béla – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Vida Mihály: A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó, Budapest, 1999.

<http://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html#a189> (2014.08.29.)

http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Source/LanzaroteConvention_hu.pdf
(2014.08.29.)

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+OQ+O-2013-000084+0+DOC+XML+V0//HU> (2014.09.01.)

<http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (2014.08.29.)

http://www.jusline.at/Strafgesetzbuch_%28StGB%29.html (2014.08.29.)

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (2014.08.29.)

Jámbor Gellért: Egy nemi erkölcs elleni bűncselekmény-sorozat felderítése Themis, 2013/3. 180-214. o.

Kassai Tini: Amikor sír a rajz <http://www.life.hu/drlife/20120514-amikor-sir-a-rajz-szexualisan-bantalmazott-gyermekek-rajzai.html> (2014.06.13.)

Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz (szerk: Karsai Krisztina), CompLex Kiadó, Budapest, 2013.

Kovács Enikő: A szexuális bűncselekmények gyermekkorú áldozatainak pszichológiai vizsgálata. Belügyi Szemle, 1997/10. 59-62. o.

Kovács Gyula: Az erőszakos közösülés a számok tükrében. Magyar Bűnüldöző, 2011/3-4. 39-54. o.

Kovács Virág: A szexuális szabadság jogi megközelítésének problémái. Jogtudományi Közlöny, 2003/7-8. 322-330. o.

Magyar Büntetőjog: Kommentár a gyakorlat számára. Harmadik kiadás I. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (szerk.: Dr. Kónya István)

Merényi Kálmán: A szexuális erőszak. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.

Mezey Barna: Büntetőjog és szexualitás Magyarországon. Rubicon, 1998/6.
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/buntetojog_es_szexualitas_magyarorszagon_a_nemi_buncselekmenyek_megitelesenek_valtozasai_16_19_szaza/ (2014.09.30.)

Nagy Ferenc - Szomora Zsolt: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. Fejezet) de lege ferenda. II. Rész. Büntetőjogi Kodifikáció, 2004/2. 17-25. o.

NomosKommentar - Prof. Dr. Dres.h.c. Urs Kindhäuser, Ulfrid Neumann, Hans-Ullrich Paeffgen: Strafgesetzbuch Band 2. 4. Aufgabe, NomosVerlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.

Schultheisz Emil: A nemi erkölcs elleni bűntettek de lege lata. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1966.

Schultz, L. G.-Jones, P.: SexualAbuse ofChildren: IssuesforSocial Service and HealthProfessionals. ChildWelfare, March/April 1983. 99-108. o.

Strafgesetzbuch und Nebengesetze- Dr. Thomas Fischer, Verlag C.H. Beck München, 2012.

Szomora Zsolt: A nemi bűncselekmények egyes dogmatikai alapkérdéseiről. Doktori értekezés. SZTE ÁJK 2008.

Szomora Zsolt: A nemi erkölcs mint a nemi bűncselekmények alkalmatlan jogi tárgya. Állam- és Jog-tudomány, XLVII. évf. 2006. 611-638. o.

Szomora Zsolt: Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. Fejezetéhez Magyar Jog, 2013/11. 649-657. o.

Szomora Zsolt: Néhány gondolat a nemi erkölcs elleni bűncselekmények szabályozása kapcsán. Keresztmetszet. Tanulmányok fiatal büntetőjogászok tollából. (szerk.: Karsai Krisztina) Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2005. 27-28. o.

Tóth Áron László: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények hatályos szabályozásával kapcsolatos néhány problémáról. Iustum Aequum Salutare, III. 2007/4. 235-250. o.

Tóth Mihály - Nagy Zoltán: Magyar Büntetőjog. Különös rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2014.

Violence Against Women
http://www.un.org/en/women/endviolence/pdf/pressmaterials/unite_the_situation_en.pdf
(2014.08.28.)

Virág György: A szexuális erőszak áldozatai a társadalomban és a büntetőeljárásban. Belügyi Szemle, 1998/3. 39-50. o.

WORLD REPORT ON VIOLENCE AND HEALTH chapter 6
Sexual violence http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap6.pdf (2014.08.10.)

Zárás: 2014. 11. 29.